

SGEL 36
VT2014

Eric Nerme Nordehammar
Handledare: Erik Jönsson

(Neo)liberal planering

Samhällsplanering utan plan?

Författare:

Eric Nerme Nordehammar

Handledare:

Erik Jönsson

SGEL 36 Lunds Universitet
Institutionen för kulturgeografi
och ekonomisk geografi

Eric Nerme Nordehammar
881004-3995
VT 2014

***Nyckelord:* Liberalism, socialism, étatism, interventionism, liberal planering, offentlig planering, samhällsplanering, demokrati**

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	5
1.1 Inledning	5
1.2 Syfte.....	6
1.3 Frågeställning och hypotes	6
1.4 Metod.....	7
1.5 Avgränsning	7
1.6 Lokalisera undersökningen	7
1.7 Teori.....	7
1.8 Empiri	8
1.9 Källkritik.....	8
1.10 Definitioner av begrepp	8
2. Vad är vad?	10
2.1 Vad är liberalism (libertarianism)?	10
2.1.1 Individualism och spontanitet	10
2.1.2 Rätt till liv, frihet och egendom – de negativa rättigheterna	10
2.1.3 Marknad och konkurrens – utan positiva rättigheter	10
2.2 Vad är étatism, socialism och interventionism?	12
2.2.1 Socialism – von Hayeks definition av vad som inte är liberalism	12
2.2.2 Socialism – Karl Marx och Friedrich Engels definition	13
2.2.3 Keynesianism – också en form av socialism - interventionism	14
2.2.4 Socialism, definitionen hädanefter och slutnoter	14
2.3 Vad är demokrati och varför är demokrati relevant för planering?.....	15
2.4 Vad är étatistisk planering?.....	16
2.4.1 Socialistisk - offentlig - planering och interventionism, mellanvägen; eller "blandekonomin"	16
2.4.2 Planekonomi - den totalitära socialistiska samhällsplaneringen	16
2.4.3 Nationalsocialistisk planekonomi	16
2.4.4 Interventionism, ett styrnings-, planerings- och omfördelningsverktyg	16
2.4.5 Hur fungerar planekonomi i teorin?	17
2.5 Vad är liberal planering, och hur skiljer den sig från étatistiska system?	17
2.5.1 Hur fungerar liberal planering i teorin?	18
2.5.2 Prisbildning och marknadsjämvikt	19
2.5.3 Varför centralplanering är suboptimalt enligt liberal teori.....	19
2.5.4 Överskott och underskott på marknaden	20
2.5.5 Effektivitetssförluster	20
3. Kritikväxling mellan paradigmen	21
3.1 Kritik mot liberal respektive étatistisk planering	21
3.2 Kritik mot liberal planering från moderna samhällsplanerare	23

3.2.1 Kritik mot (neo)liberalism från Peck och Tickell	23
4. Empiri.....	24
4.1 Utveckling av offentlig sektor	24
4.2 Olika vägar, olika utfall: Nord- och Sydkorea	26
4.3 Lyckans marknad	28
4.4 Resultatsammanställning av empirin	30
4.5 Vad lärs ut till blivande samhällsplanerare?	30
4.5.1 Huvudsaklig planeringsteoretisk litteratur	30
4.5.2 Artiklar	31
4.5.3 Summering av kurslitteratur	32
5. Analys och diskussion	34
5.1 Étatismens förklaringsmodeller	34
5.1.1 Att "bestämma över" sig själv	34
5.1.2 Om avundsjuka och girighet	35
5.1.3 Samhällsplanering som maktmedel.....	36
5.2 Diskussion kring Sverige	37
5.3 Sociala aspekter kontra ekonomiska aspekter	38
6. Analys av kritiken mot (neo)liberalism.....	39
6.1 Varför verkar kritiken av (neo)liberalismen inte kritisera liberalism?	39
6.2 Kritiserar de moderna planerarna liberal planering eller (neo)liberalism?	39
6.3 Normaliseringens effekter på kritiken mot liberalismen	41
6.4 Relevant kritik mot den liberala teorins svagheter	42
6.5 Vad är då neoliberalism och finns den?	42
7. Slutsats, resultat och vidare forskningsfrågor	44
7.1 Slutsatser och besvarande av frågeställningar	44
7.2 Forskningsfrågor	47
8. Avslutande sammanfattning	48
9. Litteraturförteckning	49
Bilaga 1:	53
Bilaga 2:	53

1. Inledning

1.1 Inledning

Ludwig von Mises säger i andra kapitlet av "Planning for Freedom" att frågan om planering inte är en fråga om att planera eller att inte planera (von Mises, 2008[1952] s.21). Han menar att det istället rör sig om *vem* som ska planera - varje enskild individ, som utifrån sina behov planerar sitt liv och framtid, eller en stat som planerar för alla människor (Ibid.). En rad olika teoretiker har genom åren framlagt teser om hur samhället bäst bör styras, planeras och fungera och detta har lett mig till att vilja klargöra skillnaderna mellan planering och planering - skillnaderna mellan *statlig* eller *offentlig planering* i dess olika skepnader respektive det som kallas för *liberal planering*, ibland benämnt *laissez-fairedoktrinen*. Baserat på Ludwig von Mises samt Friedrich August von Hayeks definition om att allt som *inte är* *laissez-faire* är socialism/étatism/paternalism i olika grad så kommer jag att diskutera samhällsplanering i termer av två antiteser - liberal planering respektive socialistisk/offentlig planering (von Mises, 2008[1952] von Hayek, 2012[1944]).

Eftersom mycken planering i västvärlden idag på ett vis eller annat är intimt förknippad med demokrati, så kommer jag också att behandla demokratins grundvalar och brister och dess roll för samhällsplaneringen. För att fördjupa min analys, och eftersom att alla vetenskaper, forskare, politiker och aktörer i samhället är människor, så kommer jag - trots att jag inte är psykolog eller särskilt beläst i människans natur och beteende - att försöka få med det mänskliga agerandet och det mänskliga perspektivet i detta arbete. Ty allt som sker i människans värld utförs av människor i ett led eller annat - undantaget naturens krafter. Och i princip alla människor - som jag kommer gå närmre in på i avsnittet om filantropi och paternalism - gör vad de gör och agerar som de agerar för att de tror att de agerar till det bästa - för egen räkning eller för andras. Stalin, Hitler och Mussolini precis som Clinton, Obama och Putin, är jag övertygad om, gör och gjorde det som de trodde var det bästa för mänskligheten och för "sitt folk" vid ett givet tillfälle. Alla människor (förutom möjligen de med antisociala personlighetsstörningar?), är jag övertygad om agerar som de gör i tron om att deras handlingar leder till det bästa resultatet. För att över huvud taget kunna förstå samhällsplanering, filantropi, demokrati eller andra företeelser i människovärlden så må man alltså försöka förstå varför människor, generellt sett, gör som de gör.

För att vidare kunna förklara bakgrunden till det liberala planeringsparadigmet må även presenteras det ramverk samt de ekonomiska teorier som hela det liberala paradigmet baseras på. Ty den som söker förstå det liberala paradigmet premisser i jämförelse med étatistiska paradigm och kunna åskådliggöra effekterna av olika ingrepp i det liberala paradigmet kärna - marknaden - så är det nödvändigt att i uppsatsen inkorporera ekonomisk teori.

Notera väl att även jag har en förförståelse av omvärlden och att denna också oundvikligen präglar mitt arbete. Eftersom olika förförståelser och upplevda världsbilder skiljer sig påtagligt åt så är normativitet i so mliga teser och resonemang svårfrånkomliga, inte minst baserat på huruvida en individ ser värdeackumuleringen av sin egen produktion som deras *egna* rättmätiga egendom eller om samma värdeackumulations disponering i första hand tillhör *någon* annan än värdeskaparen. Att per definition säga att det ena är *rätt* eller *fel* må vara mycket vanskligt, om ock jag personligen i följande text ingalunda ämnar avstå från att framlägga argumentationer för och emot respektive ståndpunkt. Sålunda blir också frågan om disponeringsrätten över det skapade värdet en nyckelfråga som är den tydligaste skiljelinjen mellan liberal och offentlig planering. Som dock snart skall te sig uppenbart tillhör jag

personligen främst de som anser att den som skapat värdet också må vara den som detsamma äga rätten att disponera.

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att göra en ansats till att mer konkret definiera liberal planering och sätta det i förhållande till diverse former av offentlig planering, samt klargöra varför en stat eller nation inte kan tillämpa liberal planering utan att då avstå från interventioner i samhället. Därtill har jag under mina år på samhällsplanerarprogrammet upplevt att kritiken mot det som där kallas för "neoliberal" planering är missriktad och inte berör liberalism eller laissez-faire, utan endast kritiserar andra former av offentlig intervention i samhället. Då min uppfattning är att paternalism av diverse slag missgynnar samhällets utveckling på lång sikt anser jag det vara av yttersta vikt att belysa, problematisera, konkretisera och kritisera de (i artskillnad) två huvudsakliga formerna av planering.

Jag har även som syfte att försöka visa på interdependens mellan ekonomi, demokrati och samhällsplanering. Detta för att belysa att dessa svårligen kan skiljas från varandra på något plan och således påtala att åtminstone grundläggande nationalekonomi och statsvetenskap bör vara obligatoriska på ett samhällsplanerarprogram för att kunna utbilda goda samhällsplanerare som lämnar sin utbildning med ett holistiskt perspektiv på samhällsutvecklingen och dess essentiella grundpelare - styrelseskick och ekonomi.

1.3 Frågeställning och hypotes

Jag kommer i nedanstående text att pröva en tes som bottnar i att det liberala förfarandet att planera och styra ett samhälle är mer tolerant, öppet och människovänligt samt demokratisk än de i västvärlden idag offentligt planerade, direktstyrda och "representativt" demokratiska socialistiska och interventionistiska staterna. Härvidkommande är också frågan om vilken syn på omvärlden "morgondagens" samhällsplanerare för med sig från en utbildning vid Lunds Universitet.

Till detta ställer jag upp följande frågor som jag ämnar söka besvara:

- a) Vad menas med begreppen neoliberalism och neoliberal planering, och kan dessa begrepps innebör anses vara en påtaglig faktor i samhället av idag?
- b) Ter det sig som att en majoritet av samhällerna drar mot ett *mer* centralplanerat och centralstyrt samhälle med stora offentliga apparater än liberala samhällsmodeller? I så fall vad driver denna utveckling och varför?
- c) Vad i det (neo)liberala planeringsparadigmet riktar moderna samhällsplanerare och -geografer kritik mot? Kritiseras liberal planering?
- d) Vad lärs ut om liberal planering på samhällsplanerarprogrammet vid Lunds Universitet? Vilken inverkan kan omvärlden tänkas ha på vilken litteratur som anses relevant på ett samhällsplanerarprogram? (2011-2014 års program. Notera dock att denna frågeställning inte är ställd med syfte att kunna generalisera utifrån, utan endast för att belysa hur omvärldens uppfattning av liberalism tar sig uttryck i *en* utvald kontext.)

1.4 Metod

Min huvudsakliga metodansats är dokumentanalys, av det komparativa slaget, då jag jämför två mot varandra stående paradigmer inom samhällsplanering. Varav dokumenten främst är bestående av teoretisk grundkällmaterial samt böcker, utdrag ur böcker och artiklar författade av framstående personligheter inom ämnena samhällsplanering och ekonomi. Jag anser det vara en för storlagen ansats att göra ett fullkomligt egenhändigt studium av ämnet, som torde ta en oöverskådligt stor tidsrymd i anspråk, således må jag sluta mig till att analysera och studera redan existerande källor. Idéerna och begreppen som dessa källor framlägger behandlar jag och ställer mot varandra för att granska, komparera och försöka isolera idékärnan i respektive teori (Denscombe, 2009 s.295-316, 319-325). Jag kommer även att behandla diverse empiriska material. Dessa är bestående av tvärsnittsdata och tidsseriedata (Fregert & Jonung 2010 s.46) .

Mitt dataunderlag är av naturliga skäl inte hundra procent säkerställt, då det alltid finns en viss felmarginal även hos trovärdiga källor så som FN, SCB, CIA och liknande. Indexet som används som underlag för graden av ekonomisk frihet är hämtat från Heritage foundation, men publiceras också oavhängigt i den välrenommerade Wall Street Journal. Alldenstund det ekonomiska frihetsindexet ger en fingervisning om hur fri näringsverksamheten och ekonomin är i ett givet land så är det just ett index och bör således innehålla mätfel av någon grad och möjligen vara tendentiöst i någon mån.

1.5 Avgränsning

Min undersökning ämnar behandla de två antiteserna liberal kontra offentlig planering, de samhällsekonomiska och demokratiska aspekterna av dessa två samt de grundläggande dragen i, samt skillnaderna mellan, liberalism och étatism (étatism = offentlig planering och intervention av staten, samt staten som beslutsfattande och exekverande apparat). Jag kommer främst att förhålla mig till en makroskala, och således undersöka hur saker är ställt på nationsnivå. Inte minst då det främst är nationsnivån som kan erbjuda så goda dataunderlag som möjligt för den undersökning jag ämnar företa. Dock kommer jag också undersöka teoretiska underlag; både i form av kurslitteratur - från samhällsplaneraprogrammet, men också från andra kurser -, mikroekonomiska teorier och andra teoretiska verk av relevans. Mitt studium av nationsavgränsad statistik är begränsat till tolv primära sådana.

1.6 Lokalisera undersökningen

Min undersökning är tänkt att ta sin utgångspunkt i hur olika sätt att planera och styra samhället och ekonomin inverkar på utfallet av främst ekonomiska, men även i viss mån sociala, faktorer. Det kommer ske både genom statistiska observationer av den faktiska världen - vilket ger ett empiriskt fotfäste - men också i teorin. Jag ämnar söka sammanväva och visa på interdependens mellan teoretiska modeller och faktiska utfall.

1.7 Teori

Den teoretiska bakgrunden till de liberala teserna i arbetet är de som från början härrör från Adam Smith och John Locke, men som sedermera raffinerats och tydliggjorts genom Ludwig von Mises och Friedrich August von Hayek. De litterära verken som är basen för mitt arbete är således von Hayeks "Vägen till Träldom" och von Mises "Planning for Freedom – Let the market system work". Som komplement till detta använder jag också mikroekonomisk teori, form av just boken "Modern mikroekonomi: [marknad, politik och välfärd]" av Bergh och

Jakobsson.

Antitesen till den liberala, alltså de i varierande grad interventionistiska doktrinerna, hämtar jag information om från både grundkällan; Karl Marx och Friedrich Engels "Kommunistiska manifest" men också från en rad moderna samhällsplanerare och förespråkare av statlig intervention i samhällsplaneringen och ekonomin.

1.8 Empiri

Min empiri kommer främst att bestå av sekundärkällor som ger en översiktlig bild av verkligheten. Den är främst baserad på ett stort statistiskt underlag från en mängd databaser och källor. Jag kommer även att göra en ansats att använda teoretisk litteratur - kurslitteratur - som empiri i ett särskilt fall. Mina största empiriska källor är bestående av statistiska data i form av både tidsseriedata och tvärsnittsdata samt kurslitteratur från samhällsplanerarprogrammet vid Lunds Universitet. Just kurslitteraturen, som jag behandla som en empirisk källa, är av mig vald att hantera som en empirisk källa i sig själv. Detta på då jag istället för att använda kurslitteraturen som en teoretisk grund istället analyserar vad det *egentliga innehållet* i kurslitteraturen består av; vilka teorier och paradig som presenteras i kurslitteraturen, hur den framställs och vilken orientering denna litteratur har (étatistisk eller liberal) i olika utsträckning.

Poängteras bör också att jag främst valt att utgå från grundkällorna inom respektive huvudsakliga paradig - Marx & Engels, von Hayek, von Mises -, och inte lagt fokus i lika stor utsträckning på moderna källor. Avsikten med detta är att alla senare tänkare inom respektive paradig har baserat sina idéer på grundkällorna i någon utsträckning, men också att varje gång en grundkälla eller grundläggande filosofisk tanke förnyas eller återges, kan man anta att dess karaktär på endera vis förändras eller förvanskas.

1.9 Källkritik

Att helt okritiskt ta alla mina källor för konkreta fakta vore oansvarigt och missvisande. Eftersom politik i grunden baserar sig på subjektiva föreställningar torde alltså mina källor ock vara subjektiva formuleringar – även om viss empiri finns för att belägga somliga teser, eller åtminstone påvisa korrelation. Dock gälla detta alla politisk-teoretiska källor lika. De källor som kan anses vara mer faktabaserade och är bestående av ren empiri är de historiska händelser som finns nedtecknade den ekonomisk-historiska litteraturen samt i den ekonomisk-teoretiska litteraturens hänvisningar till historiska skeenden. De statistiska källorna får likaledes anses innehålla en viss felmarginal, inte minst med tanken på svårigheterna i att mäta en nations sammanlagda produkt. Betänkt svarta/gråa sektorer et cetera. Indexet över ekonomisk frihet ska därmed också antas innehålla mätfel, och därtill är det framtaget av människor som kan förutsättas ha en preferens för ekonomisk frihet och kan på så vis inte antas vara fritt från tendens.

1.10 Definitioner av begrepp

För att underlätta för läsaren att följa med i resonemangen som först så definierar jag nedan ett par nyckelbegrepp som kommer att användas i varierande grad i uppsatsen.

Étatism (socialism), offentligt styre och offentlig planering används som beskrivning av de statskick som utgår från att stat och offentlig sektor i olika utsträckning vet bäst hur, och på vilket sätt, ekonomi, företagsamhet och människors liv ska skötas. Dock menar jag inte att all étatism per definition är socialism, så som socialism kan definieras enligt Marx och Engels till exempel, utan använder begreppen för att göra en skiljelinje mellan

länder som är *mer* liberala och de som är *mer* statsplanerade och -styrda. Därmed blir definitionen av (offentligt/statlig) *planering* jag använder, samma som von Mises (2008[1952] s.3) och von Hayeks (2012 s.48). Således skall alltså ordet *socialism* förstås som en *preferens för* statligt/offentligt styre, planering och intervention.

Interventionism är ett begrepp som används för de åtgärder som staten använder för att manipulera marknaden på olika sätt (von Mises, 2008[1952] s.4ff). Till exempel genom att staten lånar pengar i lågkonjunkturen för att anställa i offentlig sektor eller när staten sätter minimilöner eller pristak.

Liberalism används hädanefter för att beskriva det statskick där individens rätt till liv, frihet och egendom är okränkbara oavsett omständigheter och där negativa rättigheter är de förhärskande. I rätten till liv, frihet och egendom innefattas alltså att varje människas kropp, egendom och förvärv är dennes egna att disponera efter tycke, så länge personen i fråga *inte* inskränker eller inkräktar på andra människors rätt till liv, frihet och egendom. Därutöver är i det liberala samhället alla typer av frivilliga sammanslutningar, levnadssätt, livsval, läggningar, världsåskådningar med mera tillåtna att verka, så länge icke de heller inskränker på andra människors rättigheter eller inbegriper tvång.

Frihet(er) är ett delat begrepp. Frihet använder jag i två olika definitioner i arbetet. Den ena är den liberala frihetsdefinitionen; frihet från förtryck, våld, stöld och så vidare som ofta sammanfattas som *rätten till liv, frihet och egendom*. Den andra definitionen av friheten är den socialistiska, som förordar; frihet från ”den fysiska nödens despoti” alltså att alla och envar ska vara fri från fysiska begär och från nöd av något slag (von Hayek, 2012[1944] s.38).

Demokrati används hädanefter i formen majoritetsvälde. Att alla är berättigade en åsikt men att majoritetens åsikt är den som dikterar omständigheterna och den förda politiken. Utgångspunkten för demokrati i denna uppsats är den representativa demokratin som praktiseras i den absolut största delen av demokratiska länder i världen. Varför stundtals mycket fokus kommer att läggas på demokratin är därför att det är det demokratiska systemet som är det ramverk vi i västvärlden lever i och måste förhålla oss till. Och att inte behandla några politisk-ekonomisk-filosofiska aspekter av företeelsen demokrati, kopplat till offentlig planering och styrning [av människors vardag] vore att missa en viktigt poäng i min mening.

Positiva och negativa rättigheter. Positiva rättigheter används i arbetet som att en person har *rätt till att få något på bekostnad av någon annan* medan negativa rättigheter är att en person med dess rätt till liv, frihet och egendom *inte får utsättas för tvingande metoder eller inskränkningar mot dennes vilja* (von Mises, 2008[1952]).

2. Vad är vad?

För att överhuvudtaget kunna ta sig an att besvara de frågeställningar jag ställt upp, är det nödvändigt att tydligare definiera och grundligt undersöka rötterna och de huvudsakliga tankegångarna i de olika paradigmen, inte minst då dessa paradigmen är mångfacetterade och har en stor mängd underkategorier och sidorspår. Alltså syftar detta kapitel främst till att skapa referenspunkter för jämförelsen och definiera paradigmen så tydligt som möjligt.

2.1 Vad är liberalism (libertarianism)?

2.1.1 Individualism och spontanitet

Liberalismen tar sitt avstamp i individualismen, alltså synen på varje människa som en egen självägande individ som styr sin egen kropp och sitt eget liv. Ordet individualism verkar många gånger klinga illa i människors öron, för att de har kommit att förknippa begreppet med egoism och själviskhet. Dock är begreppet i den liberala kontexten definierat som ”respekten för individen som människa, det vill säga erkännandet av att individens åsikter och preferenser härskar oinskränkt i hans [sic] egen sfär, hur trång den än är, och övertygelsen att människor själva ska ha rätt att utveckla sina egna gåvor och talanger” (von Hayek, 2012[1944] s.28,29). Denna individualism mynnar ut i att liberalismen inte har några fasta eller fixerade regler som dikterar hur människor ska leva och verka eller icke så. Istället är liberalismens dygd att ta vara på människors och därmed också samhällets spontana krafter genom att i absolut största möjliga mån avstå från att använda och utöva tvång på människor. Det vill säga att så länge en individ inte skadar eller utövar tvång gentemot en annan, så är den fri från bördor (von Hayek, 2012[1944] s.32).

2.1.2 Rätt till liv, frihet och egendom – de negativa rättigheterna

De mest grundläggande rättigheterna och de rättigheterna som liberalismen baseras på är *rätten till liv, frihet och egendom*. Dessa rättigheter är så kallade negativa rättigheter, för de innebär bara att ingen *mot din vilja* får lov att skada din kropp, bringa dig om livet eller stjäla något ur det som lagligen är din egendom; att man är *fri från* pålagor och tvång. Innebörden av dessa rättigheter ger då också vid handen att den mest grundläggande institutionen i det liberala samhället är rättssystemet (von Hayek, 2012[1944] s.32f). Ty det är endast genom rättssystemet som tvingande metoder kan användas, och detta då för att frihetsberöva de individer som inskränkt på andra människors rätt till liv, frihet och egendom. Hela syftet med de negativa rättigheterna och avsaknaden av positiva dito – alltså avsaknaden av rätten att *få något av andra människor på deras bekostnad* – är att alla individer i det liberala samhället ska vara just fria från tvång, från andra människors viljor, från andra människor godtyckliga makt och fri från att lyda order från någon (*dei gratia*) överordnad människa (von Hayek, 2012[1944] s.38).

2.1.3 Marknad och konkurrens – utan positiva rättigheter

Liberalismen som system kräver, för att fungera, att de negativa kraven på marknaden är i absolut fokus, precis som de negativa rättigheterna tillhörande varje individ (von Hayek, 2012[1944] s.49). Det vill säga att tvingande metoder inte får användas för att ändra förutsättningarna för endast vissa eller i syfte att manipulera marknaden. Det är därmed av

högsta vikt att alla marknadens parter ohämmat och oreglerat och utan pristak eller -golv, utan kvoter eller gränser kan köpa, sälja och producera precis alla varor och tjänster som över huvud taget finns. Därtill lägger Friedrich August von Hayek stort fokus på att lagen inte tillåter att någon näring, sysselsättning eller marknad på något vis genom någon form av tvång utesluter någon individ från att verka inom de samma. För att konkretisera; all form av diskriminering är högligen förbjudet i det liberala systemet. von Hayek påpekar också att så fort någon manipulation av marknad, priser, utbud eller efterfrågan sker, så upphör marknadens prismekanism att vara tillförlitlig och vägen mot kriser eller bubblor är cementerad, ty då har individen inte längre någon indikator som vägleder dem (Ibid.).

Vidare menar von Hayek att för att konkurrens och liberal ekonomi ska fungera i det liberala samhället så måste vissa institutioner finnas tillgängliga och vara mycket förfinade och precisa (von Hayek, 2012[1944] s.50). Som exempel på detta nämner von Hayek rättssystemet, som alltid måste verka för att upprätthålla konkurrensen samt mycket precist definiera äganderätten av diverse objekt, och att detta är en institution som aldrig kan privatiseras eller bolagiseras. ”Varför då”, må en undra. ”Enkelt”, svarar liberalen. Därför att rättssystemet är grunden för alla transaktioner som sker i den liberala ekonomin. Därtill, liksom är förenligt med rätten till liv, frihet och egendom, påpekar von Hayek (2012[1944]) att det är helt naturligt att lagen även syftar till att förbjuda direkt hälsovådliga produktionsmetoder eller ställa höga krav på potentiellt sett mycket farliga produktionsförfaranden. Detta för att exempelvis utsläpp av giftiga ämnen inte bara drabbar personen som släpper ut, utan också orsakar skador för andra vilket inte på något vis är förenligt med rätten till liv, frihet och egendom, eftersom man då orsakar skada för annan part. Därmed uppstår också ett av få tillfällen i det liberala samhället där skatt kan indrivas. Skatten blir alltså i fallet ett sätt att kompensera för förstörelsen av andra människors rätt till liv, frihet och egendom då förstörelsen är av sådan natur att andra människor inte kan direkt påvisas dö eller lida fysisk skada av verksamheten, men förstörelsen av natur eller djurliv är påvisbar; ett inbyggt miljöskydd finns alltså i det liberala systemet som ter sig driva utvecklingen mot mer miljövänliga levnadssätt, därför att människor generellt vill varken ödelägga sin omvärld eller behöva förlora intäkter på grund av undermåliga produktionsmetoder. Självfallet ska skatten gälla lika alla produktionsförfaranden eller utsläpp av samma karaktär, allt för att inte snedvrider marknaden eller diskriminera mot någon. På samma sätt argumenterar von Hayek för att lagen också kan tillgodose att ett socialförsäkringssystem finns, förutsatt att det är öppet för konkurrens på lika villkor - enligt samma modell som är gällande för alla andra näringar i det liberala samhället (Ibid). En annan mycket viktig förutsättning för det liberala samhället är att konkurrensen värnas och att all form av olovlig monopolverksamhet motverkas lagligen. Exakt varför konkurrens är så pass viktigt i den liberala synen behandlar jag i mer tekniska termer i styckena om liberal planering kontra socialistisk och offentlig planering (von Hayek, 2012[1944] s.32f).

I enlighet med ovan behandlade teser, menar von Hayek också att miljöförstöring, buller eller tjänster som orsakar skada för samhället, eller där deras frånvaro orsakar skada på samhället, och där förutsättningen är att konkurrens svårligen kan råda av tekniska skäl må också på endera vis statsapparatusens jurisdiktion inträda (von Hayek, 2012[1944] s.51f). Exempel på områden där incitament för konkurrensutsatt verksamhet utan komplikationer för samhället som innebär fara för liv, frihet och egendom är i avsaknad är; brandkår, polis, försvarsmakt och att lagen löpande uppdateras och upprätthålls samt att exploaterande av människors okunskap inom ett eller annat område bestraffas (Ibid). Ty en annan förutsättning för den liberala staten och den liberala konkurrensen är att producenten eller tillhandahållaren av en vara eller tjänst genom lag är ålagd att ge all tillgänglig information om varan eller tjänsten som tillhandahålls eller säljs.

Varför undanhållandet av information är straffbart i högsta grad i det liberala

samhället beror på att det liberala samhället utgår från att det är individen som bestämmer över sitt liv och sina val och därmed också måste ha tillgång till adekvat information om marknadens varor och tjänster, så att individen har något att basera sina val på (Bergh & Jakobsson, 2010 s.176f).

För att konkludera stycket; ur liberalismen kan alltså icke utlyftas separata enheter från, utan den måste vara ett komplett system för att kunna fungera. Liberalismen som system är holistiskt och man kan svårligen lyfta ut separata element ur det och fortsätta att kalla det för "liberalism". Ty då förlorar ordet liberalism sin hela mening och samhället blir istället någon form av interventionistisk blandekonomi (hybridekonomi) eller socialliberalistisk mellanväg.

2.2 Vad är étatism, socialism och interventionism?

I mitt försök att konkretisera den enormt varierande värld som étatismen och socialismen utgör, tar jag avstamp i Friedrich August von Hayek's verk "Vägen till Träldom". Detta för att de olika graderna av étatism och socialism svårligen är hanterbara att redogöra för och förklara i en essä av denna skala. Därmed blir också definitionen bred och svepande, men förhoppningsvis lyckas jag göra grundvalarna glasklara. För att förtydliga vissa delar av definitionen kommer även Frédéric Bastiat's verk "The Law" att användas. Även Karl Marx och Friedrich Engels "The Communist Manifesto" tillsammans med Lord John Maynard Keynes teorier om kontracyklisk finanspolitik och offentlig manipulation av den aggregerade efterfrågan kommer att bidra till definitionen av étatism, socialism och interventionism. Nota bene att alla olika former av socialism, étatism och interventionism är kollektivistiska föreställningar. De skiljer sig dock åt i graden av kollektiva företeelser. Vissa kollektiva konstruktioner baseras på att *inget* privat ägande skall vara förekommande och andra på att privat ägande i större utsträckning är önskvärt men att staten istället må omfördela resurser från vissa människor till andra.

2.2.1 Socialism – von Hayeks definition av vad som inte är liberalism

Friedrich August von Hayek argumenterar för att människan mer eller mindre alltid har strävat och alltjämt strävar efter att göra sig av med liberalismens och marknadens oförutsägbara och spontana värld, till förmån för att försöka reglera och styra hela det mänskliga livet och levernet, att försöka göra människovärlden förutsägbar och kontrollerbar. Syftet är att allting ska planeras och styras genom strategiska överväganden, och människors frihet och spontanitet må då förstas underkastas dessa planer. von Hayek påtalar också att socialism finns i ett otal skepnader; allt från de radikala formerna; kommunism och totalitär socialism, som ämnas genomdrivas med revolution [och implicit, blodspillan] till de reformerta formerna som syftar till att genomdriva en socialistisk agenda genom medveten statlig organisering och planering av samhället, och självklart alla mellanting som *inte* är liberalism, men som likväl förlitar sig på att staten på endera vis ska planera och omfördela i samhället (von Hayek, 2012[1944] s.35). Dock skall lägga viss vikt vid att de tidiga samhällsplanerarna ansåg att de människor som inte var villiga att rätta in sig i leder och följa planerna ska behandlas som boskap. Socialismens grund må också framhållas vila på att det är en totalitär ideologi som förut - och i viss mån även idag - endast ansågs kunna införas med diktatorisk makt (von Hayek, 2012[1944] s.37ff).

Även socialismen kallar sig självt för en frihetens institution. Dock är definitionen något skild från liberalernas användning och värdeladdning av ordet. Socialismens frihet utgår från "frihet från den fysiska nödens despoti" - alltså att i det socialistiska samhället skulle ingen medborgare lida brist på något (von Hayek, 2012[1944]

s.38). Därtill menar von Hayek att socialismen ofta har utlovat ett mycket högre välstånd, även materiellt sådant, i det socialistiska samhället. Dock konstaterar han också att socialismens bruk av ordet frihets de-facto-innebörd är makt över människors liv och det totala avskaffandet av valfrihet (Ibid.). von Hayek framhåller också i *Vägen till Träldom* att Max Eastman, som Hayek säger det, erkände stalinismen som en ren form av socialism, eftersom den möter kriterierna, vilka främst är; en stark ledare [i proletarietets diktatur] som nationaliserar och kollektiviserar alla produktionsmedel för att skapa ett jämlikt och klasslöst samhälle, samt att densamme ledaren undanröjer alla eventuella hinder för detta. Samme Eastman ansåg även att kommunismen var en sorts "superfacism", där ett högre stadie än bara socialism hade uppnåtts. Notera dock att denne Eastman själv var socialist (von Hayek, 2012[1944] s.40f).

Men för att vidare ta upp socialismens mantra, så sätts ofta ordet i paritet med social "rättvisa" och den oavkortade materiella och sociala jämlikheten och tryggheten. von Hayek tillägger till detta att socialismens andra andemening är avskaffandet av allt privat ägande. Istället må alla produktionsmedel ägas av offentligheten och planekonomi måste vara det förhärskande paradigmet - för att kunna omfördela i strävan efter jämlikhet. Därmed är alltså en förutsättning för socialism att all vinstdrivande verksamhet ersätts av en central planeringsmyndighet (von Hayek, 2012[1944] s.45).

von Hayek konstaterar vidare att i det socialistiska systemet - i likhet med socialdemokrati, nationalsocialism, fascism, konservatism och alla andra samhällssystem där staten på ett eller annat vis planerar människors liv - ersätts produktion för vinst av produktion för användning - "av var och en efter förmåga, åt var och en efter behov".

Skälet till att von Hayek får ge röst åt en av definitionerna av socialism är då dennes definitionen är den som sedermera kommer att brukas i uppsatsen under paraplybegreppet *étatisme* - alltså samlingsnamnet för allt som inte är liberalism.

2.2.2 Socialism – Karl Marx och Friedrich Engels definition

Kommunism är den "ultimata" formen av socialism, och dess huvudsakliga grundare och tidigare proponenter är Friedrich Engels och Karl Marx. I deras doktrin "Det kommunistiska manifestet" deklarerar deras hållning till den "ultimata" socialismen, dess innehåll, dess strävanden och dess mål.

Basen i Marx och Engels socialism, som de kallar kommunism, är att alla proletärer i all världens länder skall förena sig och gripa makten i respektive land (Marx & Engels, 1967[1848] s.22). Enligt Marx och Engels skall dock proletären faktiskt få behålla sina fysiska och personliga frukter av sitt arbete, trots att en kommunistisk revolution då presumeras vara genomförd. Denna formen av privat ägande menar de inte ska avskaffas under några som helst omständigheter, eftersom att detta ägande ses som grunden för allt vidareförande av mänskligt liv. Det enda som ska avskaffas är privat ägande av produktionsmedlen och privat kapital (Marx & Engels, 1967[1848] s.23). Detta ter sig dock i mina ögon som tämligen motsägelsefullt, varför hoppas jag framgår, inte minst genom att se till punkten tre i tiostegsmanualen för införande av kommunism, nedan. Hursomhelst, i nästa handvändning konkretiserar Marx och Engels kommunismens intentioner att avskaffa det som de kallar för "bourgeoisens" individualism, oavhängighet och frihet. Och med det avskaffandet av fri marknad, fri handel och fria transaktioner mellan individer. I manifestet står också tydligt att bourgeoisens "individer" måste röjas ur vägen, och bourgeoisien som företeelse måste göras omöjlig (Marx & Engels 1967[1848] s.24).

I det kommunistiska manifestet medföljer även en punktlista på hur de olika stegen mot total socialism ska uppnås. De lyder enligt följande:

1. *Abolition of property in land and application of all rents of land to public purposes.*
2. *A heavy progressive or graduated income tax.*
3. *Abolition of all rights of inheritance.*
4. *Confiscation of the property of all emigrants and rebels.*
5. *Centralisation of credit in the hands of the state, by means of a national bank with State capital and an exclusive monopoly.*
6. *Centralisation of the means of communication and transport in the hands of the State.*
7. *Extension of factories and instruments of production owned by the State; the bringing into cultivation of waste-lands, and the improvement of the soil generally in accordance with a common plan.*
8. *Equal liability of all to work. Establishment of industrial armies, especially for agriculture.*
9. *Combination of agriculture with manufacturing industries; gradual abolition of all the distinction between town and country by a more equable distribution of the populace over the country.*
10. *Free education for all children in public schools. Abolition of children's factory labour in its present form. Combination of education with industrial production etc.*
(Marx & Engels, 1967[1848] s.26f)

Varför jag bifogar denna lista är därför att min uppfattning är att människor i allmänhet inte är vidare belästa i socialismens och kommunismens innebörd, agenda och genomförandesequens. Marx och Engels tar vidare upp att revolution mot bourgeoisien, om det är nödvändigt, är ett av proletariatets medel för att undanröja "de gamla" förutsättningarna för produktion och organisation av samhället (Marx & Engels, 1967[1848] s.27).

För att summera upp Marx och Engels version av socialism - kommunism - så är ett citat från manifestet det bästa språkröret: "*The theory of the Communists may be summed up in the single sentence: Abolition of private property*" (Marx & Engels, 1967[1848] s.22).

2.2.3 Keynesianism – också en form av socialism - interventionism

En form av socialism, som inte nödvändigtvis har det socialistiska systemet per se som målsättning, är Keynesianismen. Denna teori är i grunden en form av interventionism, alltså ett statens ingripande i marknaden och samhället, för att stabilisera samhällsekonomin och arbetslösheten med syfte att motverka de naturliga konjunktursvängningarna (Eklund, 2010 s.175-188). Principerna bakom Keynesianismen är att staten ska ta över styrningen av ekonomin. Istället för att endast tillämpa monetarism så skulle staten i kristider öka spenderingen i offentlig sektor, alternativt sänka skatterna. Detta för att stimulera den aggregerade efterfrågan på marknaden och minska arbetslösheten - i sin tur ger detta vid handen att staten får lägre utgifter på socialförsäkringssidan och en bredare köpkraft. I bättre tider, för att hålla inflationen nere, skulle staten höja skatterna alternativt dra ner storleken på den offentliga sektorn. Denna modell för styrning av marknaden kallas för konjunkturspolitisk finanspolitik (Ibid.). Poängen är således att marknadens mekanismer och jämviktssträvanden *inte* ska vara förhärskande utan att det är staten som ska styra och kontrollera ekonomins utveckling.

2.2.4 Socialism, definitionen hädanefter och slutnoter

Hädanefter kommer jag främst att referera till de flesta former av statsreglering, offentlig styre och offentlig planering som *étatisme* och *socialism* [av varierande grad] därför att ordet socialisms reella betydelse just tenderar att laddas med värden som *statsreglering och*

statsstyre i syfte att omfördela resurser i strävan efter jämlikhet och rättvisa och *étatism* betyder per definition samma sak; *état* betyder stat på franska och implicerar således att staten är utövaren av makt och styrning. För att vidare belysa skillanden mellan liberalim och *étatism* så har jag tagit Sveriges sammanlagda utgifter på den liberala statens kärnverksamheter som är; rättssystemet, försvarsmakten, rikets styrelse och räddningstjänsten och delat detta med rikets BNP för att erhålla hur många procent av BNP offentlig sektor skulle utgöra om Sverige hade ett purt ekonomiskt liberalt statssystem. I och med denna beräkning av hur stor andel av Sveriges BNP som går till dessa offentliga verksamheter, i procent räknat, så är en referenspunkt skapad för hur ett ekonomiskt liberalt Sveriges offentliga utgifter skulle se ut. Skälet bakom valet av offentliga verksamheter som definition av en liberal stat är baserade på von Hayeks (2012[1944]) och von Mises (2008[1952]), med fleras, definition av den liberala statens funktioner och ansvarsområden. Räkneexemplet nedan är således framlagt i syfte att skapa ett perspektiv på hur mycket *deras* definition av en ekonomiskt liberal stats offentliga utgifter skiljer sig mot *reella* offentliga utgifter i exempelvis de länder vars offentliga utgifter redovisas för i figur 1, samt hur stor del av ekonomin som skulle utgöra offentlig sektor i en ekonomiskt liberal stat. Samma räkneoperation går att göra för alla andra länder, med varierande resultat beroende på dessa verksamheters storlek och köpkraftsjusterade kostnad i respektive land, därav att det i rent budgetmässiga termer må finnas ett visst utrymme för nationella skillnader. För att belysa hur mycket de utgifter en imaginär liberal svensk stat skiljer sig från verklighetens offentliga utgifter så kan ses i figur 1 att Sveriges reella offentliga utgifter som andel av BNP överstiger 50% och enligt räkneexempel så skulle den imaginära liberala staten Sverige ha offentliga utgifter på 2,8% av BNP.

Räkneexemplet följer nedan.

Kostnader:

Rättssystem:	40,3 mdr sek (Regeringen, 2014a[2013])
Försvar och krisberedskap:	47,2 mdr sek (Regeringen, 2014b[2013])
Räddningstjänst:	5,9 mdr sek (Rsyd.se enligt räkneoperation, se bil 1)
Rikets styrelse:	12,9 mdr sek (Regeringen, 2014c[2013])

Totalt:	106,3 mdr
BNP:	3775 mdr (Ekonomifakta, 2014a[2013])

Kvot: 2,8% av BNP

2.3 Vad är demokrati och varför är demokrati relevant för planering?

Här ämnar jag fatta mig kort, då demokrati kan anses vara ett begrepp av allmän karaktär, vilket kan förväntas att en individ studerandes på högskolenivå är tämligen familjär med. Dock är demokratin, i de västerländska samhällena, litet av alla institutioners moder. Varvid denna ock blir omöjlig att negligera. Detta inte minst eftersom denna institution potentiellt sett kan styra alla andra institutioners (och individers) öden. Det är demokratin som avgör huruvida ett samhälle är liberalt, socialistiskt, socialliberalt, konservativt, kommunistiskt et cetera. Kortfattat i vilken grad makt och planering utgår från individen eller utövas över densamme av staten.

För att exemplifiera demokratin grundvalar utgår jag från Sverige, och närmare bestämt från Regeringsformen - en av våra fyra grundlagar - där det stiftas att "all offentlig

makt utgår från folket och riksdagen är folkets främsta företrädare" (Sveriges Riksdag, 2013a[1974]). Vidare beskriver riksdagens hemsida att demokratin handlar om "alla människors lika värde och rättigheter och om möjligheten att vara med och bestämma" (Sveriges Riksdag, 2013b). Kort och gott att allas röst är lika mycket värd i de allmänna valen, och det är majoriteten som bestämmer, således har majoriteten av avgörande röst i samhällsplaneringen och omfördelningsmålen.

2.4 Vad är étatistisk planering?

Härnedan ämnar jag försöka förklara utgångspunkterna och ramverken för de (två) olika arter av samhällsplanering som jag utreder i detta arbete. Den i olika grad socialistiska, eller offentliga, samhällsplaneringen och dess antites, den liberala planeringen.

2.4.1 Socialistisk - offentlig - planering och interventionism, mellanvägen; eller "blandekonomin"

Om man utgår från att alla former av offentlig intervention i den fria marknaden som inte är på lika villkor för alla aktörer och endast syftar till att kompensera för skada på andra människors rätt till liv, frihet och egendom kan anses vara någon grad av socialistisk planeringsverktyg, så må man tydliggöra skillnaderna mellan de olika graderna av offentlig planering, för att ge läsaren en inblick i den mångfacetterade innebörden av étatistisk, offentlig eller socialistisk planering.

2.4.2 Planekonomi - den totalitära socialistiska samhällsplaneringen

För att börja med den mest radikala varianten av samhällsplanering så tar jag nu avstamp i den totalitära socialistiska - marxist-leninistiska - planeringen. Den sortens planeringssystem som vanligtvis kallas för *planekonomi* eller *planhushållning*. Planekonomiska system präglas av att alla produktionsfaktorer, all infrastruktur och allt beslutsfattande sköts av staten, utan inflytande från övriga medborgare eller institutioner, så som marknaden (Eklund, 2010 s.114ff). Rättsystemet i ett sådant samhälle blir således underordnat staten för att användas som verktyg för att genomdriva de beslut som tas av staten (von Mises, 2008[1952] s.1). Exempel på sådana länder är, och har varit, Sovjetunionen, Kuba och Nordkorea. Värt att notera är att i det socialistiskt eller marxist-leninistiskt planerade samhället är det inte frivilligt att arbeta, det är ett diktat från staten (von Mises, 2008[1952] s.3).

2.4.3 Nationalsocialistisk planekonomi

Den andra typen av totalitärt planekonomiskt samhällssystem är det nationalsocialistiska. Liksom i det socialistiska totalitära samhället styrs de flesta produktionsfaktorer av staten, om än indirekt för att ge ett sken av kapitalism, men där marknaden har fått order från centralplaneringsorganet om vad som ska produceras, med vilka medel, till vilka priser och i vilka kvantiteter (von Mises, 2008[1952] s.3).

2.4.4 Interventionism, ett styrnings-, planerings- och omfördelningsverktyg

I alla former av kollektivism och socialism (von Hayek konstaterar att socialism är en underart – och den vanligaste sådana – av kollektivism/étatism) ersätts produktion för vinst med produktion för användning (von Hayek, 2012[1944] s.46ff). Varpå man måste planera och organisera samhället, och staten som är tänkt att överblicka det hela blir därmed

huvudaktören. Ty det går inte att omfördela alla tillgångar "rättvist" utan att staten kontrollerar alla tillgångar och distribuerar dem efter de mål som anses vara goda och bra. Detta menar von Hayek är sant för all form av omfördelning, oavsett om det är från en minoritet till en majoritet, vice versa, eller för att gynna någon särskild grupp eller enklav i samhället (Ibid.). Därmed sluter han sig till att all form av kollektivism och socialism på ett eller annat plan och i olika utsträckning är beroende av planekonomi och offentlig planering och styrning (von Hayek, 2012[1944] s.47ff). Detta eftersom all form av kollektivism och socialism syftar till att omfördela – och medveten (socialistisk/interventionistisk) omfördelning som ovan nämnt är beroende av att det finns någon som tar från vissa och ger till andra.

von Mises framhåller således också att det mellan de två radikala antiteserna - planekonomi och laissez-faire - finns en mellanväg, var mest kända förespråkare kanske är Lord John Maynard Keynes (von Mises, 2008[1952] s.1). Denna mellanväg kallas ofta för interventionism – alltså att staten *intervenerar* i ekonomin och marknaden för att styra om utvecklingen (von Mises, 2008[1952] s.1f). I Sverige brukar man kalla systemet för *blandekonomi* (Eklund 2010 s.114). Detta system är fortfarande till betydande del en form av marknadsekonomi, men där staten jämt och ständigt strävar efter att styra marknaden och samhället i den riktning staten anser vara lämplig genom diverse ingrepp – till exempel genom att sätta tak (eller förbud) på vinster, genom tunga skattebördor, genom att staten ska spendera vissa grupperns pengar för att andra "ska få det bättre" eller genom att sätta olika former av minimilöner och restriktioner på marknaden, allt för att skapa jämlikhet i materiell standard (von Mises, 2008[1952] s.3-6, Eklund 2010 s.114).

von Mises deklarerar emellertid skarpt att det endast, i det längre perspektivet, kan existera två alternativ: liberalism med fri marknad, eller totalitära system med planekonomisk styrning. Alla mellanting måste gå åt endera håll argumenterar han, och den enda formen av planering som fungerar i längden är att låta marknadssystemet verka fritt. Då, och endast då, uppnås så nära full sysselsättning det är möjligt, endast då höjs levnadsstandarden på ett uthålligt sätt utan artificiella medel (von Mises, 2008[1952] s.14).

2.4.5 Hur fungerar planekonomi i teorin?

För att planekonomin, den mest totala formen av samhällsplanering, ska konkretiseras må jag förklara hur denna form av planering och samhällssystem är tänkt att fungera. Nyckelkomponenten i planekonomin är ett centralt planeringsorgan, som analyserar, sammanställer och tar beslut om vad som ska produceras, hur mycket och vilka politiska, tekniska och sociala mål som är önskvärda (Eklund, 2010 s.116). Med andra ord får planerarna ett oändligt stort ansvar och material att bearbeta. Tillvägagångssättet var dock sådant att planerarna, åtminstone i Sovjetunionen först lade en femårsplan - alltså en plan på allt som skulle produceras under de nästkommande fem åren i hela landet - denna reviderades sedan och de olika fabriker fick lägga "motbud" på hur mycket de trodde sig klara av att producera på den tilltänka tiden. Därefter omvärderades planen igen, bröts ner till ettårsperioder och sektoruppdelades (Eklund, 2010 s.118).

2.5 Vad är liberal planering, och hur skiljer den sig från étatistiska system?

Den liberala planeringens definition är jag benägen att hämta från Ludwig von Mises i första hand, och då med de inledande kapitlen i hans "Planning for Freedom - Let the market system work" som utgångspunkt. För att ha någon referens, så kommer jag löpande att hänvisa till *skillnaderna* mellan liberal och offentlig planering av olika slag.

Antitesen till alla andra system för planering av samhället är, som Ludwig von

Mises beskriver det, den marknadsbaserade staten. I denna är privat entreprenörskap, privat initiativ och kapitalism i konstant strävan efter att tillgodose marknads efterfrågan. Och detta *utan* hinder i form av offentlig byråkrati eller statsapparater som lägger massiva regleringar på marknaden eller försöker manipulera densamma i syfte att transferera resurser från vissa individer till andra (von Mises, 2008[1952] s.1). Den liberala planeringen tar alltså sitt avstamp i en liberal ekonomisk politik, som förklarades ovan. Basen i detta system är att statens enda grundläggande uppgift är att skapa och upprätthålla ett institutionellt ramverk fritt från hinder för ekonomisk och teknisk utveckling (von Mises, 2008[1952] s.6). Intimt knutet till detta är att i den liberala ekonomiska politiken så är frihandel, både inom riket och med andra länder ett måste, till skillnad från det socialistiska systemet där all form av handel är förbjuden. Ty enda sättet att öka den generella levnadsstandarden är att det skapas mer kapital i förhållande till befolkningmängden, menar von Mises (Ibid).

För att vidare konkretisera det som kallas för liberal planering, så är ett vanligt missförstånd att liberal planering är "ingen planering alls". Men von Hayek menar att alla planerar, på ett eller annat sätt – undantaget fatalister – eftersom alla människor vill att saker och ting ska planeras och skötas så rationellt som möjligt för att lösa gemensamma problem (von Hayek, 2012[1944] s.47ff). Han menar vidare alltså att ingen ifrågasätter *att planera*. Alla planerar, dock kan planering vara bra eller dålig, framsynt eller kortsiktig. Vad det kokar ner till är *vem som ska planera vad för vem*. De som förespråkar ett planerat samhälle med syfte att omfördela resurser måste alltså intervensera på olika sätt i marknaden, och inte endast skapa ett ramverk inom vilket alla individer kan planera sina liv efter eget tycke, så som de liberala planerarna förespråkar. De kollektivistiska strömningarna och de kollektivistiska planerarna kräver alltså en centralstyrning av ekonomisk verksamhet i olika utsträckning för att kunna omfördela samhällets resurser efter någon eller några människors tycke, som nämnts tidigare (Ibid.). Och ofrånkomligen kommer också, helt eller delvis, den spontanitet som är det liberala samhällets essens att kvävas.

Planering finns, som tidigare nämnts, i olika skepnader. Det finns de som menar att man *måste* planera vissa delar av samhället för att individen ska kunna planera en relativt stor del av sitt liv, medan andra planerare – de totalitært socialistiska – propagerar för att allting i hela samhället ska planeras centralt, och inte bara vissa delar av det. von Hayek menar att planerare och liberaler alltid kommer att vara av skilda åsikter när det kommer till planering, då liberalen inte anser att planering på central nivå är nödvändigt, eller ens är möjligt att rättfärdiga, medan alla étatistiska planerare förespråkar att samhället *måste* planeras offentligt, dock i olika grad.

För att förtydliga och lämna läsaren utom tvivel så är alltså tanken bakom liberal planering att låta konkurrensens krafter göra så mycket nytta det är möjligt, för att utveckla samhället, som von Hayek säger, inte för att behålla saker och ting som de är (von Hayek, 2012[1944] s.48f). Som von Hayek också tydligt påpekar kräver det liberala, konkurrensbaserade samhället ett rättssystem som är mycket väl fungerande och även vissa statliga kontrollmekanismer för att se till att konkurrensen kan agera ohämmat. Anledningen till att liberalismen håller konkurrens så högt är därför att konkurrens är den effektivaste metoden man känner till för att utveckla samhället och skapa välstånd (Ibid.). Den liberala planeringen anser att alla individer är aktörer på marknaden och att var och en vet bäst vad den själv behöver. Därmed ska individen få styra ty marknaden är inget annat än summan av alla individers preferenser (Bergh & Jakobsson, 2010 s.25).

2.5.1 Hur fungerar liberal planering i teorin?

För att ge läsaren en förståelse för de grundläggande ekonomiska samband och teorier som utgör grunden för den liberala planeringen så kommer jag härnedan först att presentera

prisbildningsteori och principen om marknadens jämvikt, detta då det inte går att förutsätta att läsaren är införstådd med grundläggande makro- och mikroekonomiska teorier, och då särskilt prisbildningsteorin är den fria marknadens grundbult anser jag att detta må vidröras. Därefter ämnar jag kort gå igenom hur manipulation av marknaden skapar obalans och effektivitetsförluster - så kallade välfärdsförluster.

2.5.2 Prisbildning och marknadens jämvikt

För att överhuvudtaget kunna greppa vad *marknad* och *pris* egentligen är för något så må sägas att mikroekonomisk teori tar sin utgångspunkt i att så gott som alla människor har någon form av preferenser för något; tid, pengar, glass, segelbåtar, et cetera och att de allra flesta människor på ett relativt systematiskt sätt strävar efter att tillgodose sina preferenser (Bergh & Jakobsson, 2010 s.43ff). Det lägger grunden för allt som produceras, köps och säljs i hela världen; alltså att någon vill producera en vara eller tjänst eftersom någon annan (och/eller de själv) vill ha denna vara eller tjänst. För att illustrera detta används i nationalekonomin *lagarna om tillgång och efterfrågan*, som säger att om en individ är beredd att betala ett visst pris för en vara så är någon annan villig att producera denna vara, förutsatt att den också vinner nytta längs vägen. Nyttobegreppet är också det en central del av mikroekonomisk teori. Eftersom människor förutsätts uppleva en viss nytta av en vara eller tjänst; alltså att om en person byter pengar mot potatis så förlorar personen sina pengar men vinner nyttan av att bli mätt (via förtäring av potatisen). Samma gäller för nyttan av att byta pengar mot kläder och alla andra tänkbara utbyten som sker alltid, varje dag, världen över. Dock är nytta i princip alltid avtagande. Det vill säga att det första kilot potatis gör dig mätt, men nästa kilo gör dig proppmätt och ännu ett kilo så kan du inte äta mer och *vill inte* ha ännu ett kilo. Samma gäller för kläderna, för de allra flesta människor så kan beläggas att den första tröjan är värd väldigt mycket för en individ, ty annars skulle den frysa eller känna sig naken, medan den andra kanske blir *ett bra köp*, den tredje blir man ganska nöjd med och den 27:e är bara något extra som tar plats i garderoben. Man säger alltså att *nytta* generellt är *avtagande med ökande kvantiteter* (Ibid.).

Detta leder i sin tur oss in på essensen av detta stycket, nämligen marknadens jämvikt och prisbildning (Bergh & Jakobsson, 2010 s.60ff). När man talar om marknadens jämvikt så är det alltså där den mängd av en vara eller tjänst som någon är beredd att producera möter den mängd som andra efterfrågar, vid ett pris som båda parter är beredda att göra affär vid.

2.5.3 Varför centralplanering är suboptimalt enligt liberal teori

Som Klas Eklund (2010) skriver i sin bok är, förutom korrupktion, fiffel och svarta marknader, de största problemen med en centralt planerad ekonomisk apparat att det är nästintill omöjligt att ta reda på vad människor vill ha, i vilka kvantiteter och planera för vem som ska tillverka varorna och till vilket pris de ska tillverkas (Eklund, 2010 s.114ff). Marknaden har ett absolut övertag med sin naturliga prisbildning i att skicka signaler till producenter om vad och hur mycket som efterfrågas. Därtill förlorar den centralstyrda staten ofta möjligheten till nya och bättre produktionsformer samt förlorar de initiativ och incitament som uppstår på den fria marknaden att göra någonting bättre (Ibid.). Den centralplanerade statens fördel, om man nu ser det så, är att några människor kan se till att löner och priser används för att skapa en omfördelning som vissa anser vara önskvärd (Ibid.).

2.5.4 Överskott och underskott på marknaden

Ovan förklarades hur en marknad i jämvikt fungerar, men i detta stycket skall vi se på vad som i teorin händer när *andra krafter* än marknadens egna interfererar med prisbildning och marknadsjämvikt. Till exempel när staten implementerar ett pristak på bostäder/hyror eller miniminivåer på löner (Bergh & Jakobsson, 2010 s.77ff). Det som sker då det sätts ett pristak eller prisgolv på en vara eller tjänst - alltså att en producent inte får lov att ta så mycket eller lite betalt som efterfrågande parter är villiga att betala (Ibid.) - är att det uppstår överskott eller underskott på marknaden. Varför detta är högst problematiskt ur ett liberalt planeringsperspektiv kan visualiseras med exemplet prissättning på hyresrätter i Sverige. I Sverige får inte marknaden sätta priserna på hyresbostäder, utan det är en centralstyrd prissättning som är gällande - alltså pristak och -golv. Detta medför att de som bygger eller tillhandahåller hyresrätter inte nödvändigtvis vill bygga eller tillhandahålla mer av varan på grund av att de inte får igen pengarna de investerat, utan istället riskerar att göra en förlust. Å andra sidan så ger de artificiellt konstruerade låga priserna möjligen mer pengar i plånboken till de som redan har en hyresrätt och betalar ett lägre pris än vad de skulle gjort om marknadshyror hade använts, alltså tjänar dessa individer dubbelt på att hyrorna har ett pristak. Problematiken är förstås den att bostadsköerna är rekordlånga i Sverige (Möllerström, 2014), att byggandet går enormt långsamt och att svarta (eller andra icke önskvärda marknader) uppstår, där effektivitetssförlusterna är än.

2.5.5 Effektivitetssförluster

Förutom de uppenbara problemen som uppstår när prisbildning inte får ske naturligt, med de överskott och underskott som exemplifierats ovan så uppstår även andra samhällsekonomiska förluster, men som är svårare att sätta fingret på, när skatter läggs på varor och tjänster. Dessa kallas välfärdsförluster, eller Dead Weight Losses med engelsk terminologi (Bergh & Jakobsson, 2010 s.77ff). Principen bakom välfärdsförluster är egentligen tämligen enkel; om vi tar exemplet med en styckskatt på en vara eller tjänst, så kommer priset öka för konsumenten av varan eller tjänster. Då sjunker efterfrågan. Därmed kommer omsättningen på varan att minska och staten kommer att ta in mellanskillnaden mellan det nya ordinariepriset P_2 och nya priset med skatten pålagd P_1 (se figur 4.4). Problemet är att den i figuren (4.4) nedan streckade triangeln blir en direkt effektivitetssförlust, eftersom efterfrågan, enligt lagen om utbud och efterfrågan kommer att minska på grund av skattepåslaget. Detta ger alltså vid handen alla skatter ofrånkomligen kommer att leda till en förlust för samhällsekonomin (Ibid.), varvid man kan uttolka att ett land med många och höga skatter får en proportionellt större välfärdsförlust än ett land med få och låga dito. Därtill kommer fler effektivitetssförluster att uppstå på grund av att människor kommer att försöka slippa undan skatter och avgifter, och svarta marknader för vissa varor och tjänster kan uppstå som följd (Ibid.).

3. Kritikväxling mellan paradigmen

Under denna rubrik ämnar jag föra fram kritik mot de olika förfarandena att planera och styra ett samhälle. Jag vill försöka att hålla kritiken någorlunda separat och koherent till respektive underrubrik, dock ser jag att det svårligen låter sig bli gjort. Därmed ber jag läsaren att försöka se hela detta avsnitt som kritikväxlingar mellan de olika systemens förespråkare samt teoretiska och empiriska belägg för argumentationerna. Efter initiala kritikväxlingar systemförespråkare sinsemellan så ämnar jag dissekera kritiken mot det (neo)liberala förfarandet. Sist i stycket vill jag även kritisera demokratin, och problematisera den institution som i västvärlden möjliggör planering och styrning av samhället genom staten och den offentliga apparaten. Det kan te sig överflödigt, eller som ett sidospår att diskutera demokratis vara eller icke vara i denna uppsats, men jag är övertygad om att demokratidebatten är en viktigt politisk-filosofisk planeringsfråga, just eftersom demokratin möjliggör planering av människors liv, även utan samtycke för somliga, så länge majoriteten är någorlunda överens.

3.1 Kritik mot liberal respektive étatistisk planering

Det är möjligt att få andra begrepp i världen är så misskrediterade och felanvända som relationen mellan ”liberalism” och ”neoliberalism”. Huvudanledningen till detta är att marknadsekonomi aldrig har existerat fullt ut, av diverse skäl. Klas Eklund (2010 s.114) menar att de beror på att marknadsekonomi alltid har begränsats av statliga regleringar, kollektiva intressen, omfördelningsvisioner, och detta på grund av att marknadens anpassning inte alltid går så snabbt och smidigt som de teoretiska modellerna förutspått, samt att resursfördelningen inte nödvändigtvis blir optimal sett ur ett égalitaristiskt perspektiv.

Hursomhelst, socialisternas och étatisternas grundläggande kritik mot liberal planering är att den liberala planeringen inte har någon *övergripande plan* utan "bara" är individers egna planer och därmed inte tillämpar någon plan eller planering alls (von Hayek, 2012[1944] s.47f). I motsats till detta menar varken von Hayek (2012[1944]) eller von Mises (2008[1952]) att planering inte skulle behövas. De båda påpekar att planering alltid behövs, och att det är mycket viktigt att planera också. Den stora skillnaden med den liberala planeringen och jämfört med den socialistiska/offentliga planeringen är *vem som planerar för vem*. I von Mises värld är det individen som planerar för sitt liv och leverne, medan i den offentliga planeringen så är det en liten klick tjänstemän och/eller politiker som planerar alla andra människors liv (von Mises, 2008[1952] s.15-24). Det är alltså inte en fråga om *att planera* eller *inte planera* utan bara en fråga om vems planering som ska vara gällande (Ibid.). Alltså är liberal planering, eller laissez-fairesystemet, planering som all annan. Men den utgår från individen. "Kollektivet" är således blott en social föreställning som ej kan ha en vilja eller liknande. Ty endast individer har, eller kan ha, en vilja och tilltänkt kollektiv är således endast summan av ett flertal individers viljor. Det abstrakta "kollektivets" vilja kan inte existera, ty en social konstruktion kan inte ha eller presentera några egna tankar. Om ett kollektivs så kallade vilja skall råda menar von Mises är detta endast synonymt med att det är statens ledares ensamma vilja som dikterar planeringen och styrningen av samhället och därmed beslutar om alla individers val, eller eventuella valmöjligheter (Ibid.). Eller, enligt min egen uppfattning, som att det möjligen är medianväljarens vilja som tillsammans med

statens ledare dikterar omständigheterna för övriga.

Annan kritik mot den liberala planeringen, som jag personligen stött på i mitt nästan tio år långa politiska engagemang, är att liberal planering, som är baserad på en fri marknad, skulle vara kortsiktig i sin planering och att individer som agerar på den fria marknaden tänker kortsiktigt. Men för att problematisera och kanske även avfärda detta argument så vill jag ställa i jämförelse en företagsägare som vill driva sitt företag i, låt säga, trettio år till, fram till pensionen eller en människa som vill leva och må väl under hela sin livstid och att sina barns och barnbarns livstid skall fortlöpa på liknande vis, kontra en politiker vars påtagliga Demoklessvärd är att kanske inte bli omvald om fyra år. Vem äger incitament att agera långsiktigt *egentligen*? Det är befängt att påstå att politiker och statsapparaten är långsiktig. Den fungerar i termer av fyraårsperioder, slits mellan olika politiska viljor med olika målsättningar och olika planeringsförfaranden (Bastiat, 2001[1850]).

Vidare kritik mot den liberala planeringen är att *laissez-faire* ses som ett sätt att låta problemet, orättvisorna och de onda tingen i världen bestå. Eftersom ingen stat eller offentlig sektor får lov att ingripa och genom medveten och aktiv planering eller intervention omfördela tillgångar i samhället (von Mises, 2008[1952] s.21f). Ty liberalismens "automatiska" planering och omfördelning menar kritikerna inte är någon omfördelning alls, och att den sker utan någon form av eftertanke eller struktur, vilket därmed ger vid handen att all form av medveten planering torde vara ett sundare alternativ (Ibid.).

Den mest slagkraftiga subjektiva invändningen mot kritiken av den liberala planeringen kan sammanfattas i följande citat: "*The issue is not automatism versus conscious action; it is spontaneous action of each individual versus the exclusive action of the government. It is freedom versus government omnipotence.*" (von Mises, 2008[1952] s.21).

För att gå vidare med kritik mot den offentliga planeringen, mot interventioner i ekonomin och mot kollektivistiska dragningar, så utgår jag först och främst från de mikroekonomiska teorierna, för att därefter underbygga dessa med empiriska belegg från verkligheten. Som tidigare konstaterat är grunden i den offentliga planeringen och styrningen att omfördela resurser från vissa människor till andra. Och detta skall utföras medelst offentliga medel och statliga ingripanden i marknaden - i olika utsträckning. Vad von Mises korrekt påpekar är att grunden i liberal ekonomi är profit och förlust (von Mises, 2008[1952] s.12f). Verksamheter som gör bra ifrån sig tenderar att växa och de som underpresterar tenderar att försvinna. Vad von Mises menar att alla former av socialister totalt förbiser, är att om man vill *reglera* eller *ta bort* vinster – eftersom vinster i deras ögon bara går till "utsugarna" – så tar man ofrånkomligen också bort den lilla människans – konsumentens – makt. Konsumenten kan inte längre då välja vem som ska producera eller tillhandahålla tjänsterna eller varorna som efterfrågas och marknadssystemet fallerar (Ibid.). I den liberala planeringen är konsumentens makt en oinskränkbar entitet, eftersom den liberala planeringen lägger all makt över livet och vardagen hos individen. von Mises menar också att det i förlängningen enda alternativet – planekonomi – är dömt att misslyckas eftersom producenterna inte då kan veta den *reella* efterfrågan utan bara kan uppskatta eller anta densamma och konsumenterna hamnar i en situation där brist på efterfrågade varor kan uppstå, vilket leder till över- eller underproduktion och stora samhällsekonomiska förluster oavsett vilket utfall (Eklund, 2010 s.47f, Bergh & Jakobsson, 2010 s.76ff, von Mises, 2008[1952] s.12ff) och därmed också till "brödköer", som de i Sovjetunionen. Grundfrågan om profit och förlust är enligt von Mises om du och jag – konsumenten i allmänhet – hade erhållit bästa möjliga vara eller tjänst till bästa möjliga pris om vinster förbjöds eller om fritt entreprenörskap hämmades – eller förbjöds?

3.2 Kritik mot liberal planering från moderna samhällsplanerare

Att media gärna kritiserar liberalism utan ens faktiskt kritisera liberalism råder det knappast tvivel om. Senaste exemplet som gör sig påmint är Åsa Linderborgs "kritik" av Vladimir Putins politik som "ultraliberal nyliberalism" (Linderborg, 2014). Även om kvällstidningarnas faktamässiga värde kan anses som tvivelaktigt, är kritik av denna typ mot vad som däri kallas för "liberalism" tyvärr inte en företeelse begränsad till kvällstidningarnas krönikor. Framstående moderna kulturgeografer som Jamie Peck och Adam Tickell går till hårt angrepp mot vad de benämner neoliberalism och de är citerade av många (Google, 2015a; Google, 2015b). Däremot har jag inte funnit någon *modern* liberal planeringsteoretiker, alls.

3.2.1 Kritik mot (neo)liberalism från Peck och Tickell

Jamie Peck och Adam Tickell inleder sin artikel "Neoliberalizing Space", för att ta ett av flertalet exempel, med en massiv kritik mot neoliberalismen (Peck & Tickell, 2002 s.380-404). Kritiken de framför riktar sig mot hur neoliberalismen inte längre är en idé hos en liten grupp, utan är som religion för hela Nordamerika och Västeuropa, och kopplat till detta hur liberalism fördärvar samhällen på löpande band. De påpekar att neoliberalismen på ett "aggressivt sätt" skär ner i statsapparater och kräver självfinansiering, samt hur kärnvärdena i liberalismen - som jag uppfattar att Peck och Tickell menar är falska - som individualism, fri marknad, frihandel och flexibla arbetsmarknader är de enda som är rådande i hela den neoliberala världen; Nordamerika och Västeuropa (Ibid.). Vidare kritik mot neoliberalismen riktar Peck och Tickell mot Thatcher och Reagan, som enligt dessa ter sig vara neoliberalismen största förespråkare och som dessutom, vilket de korrekt påpekar, frångick liberala ideal i och med ett utnyttjande av staten på ett sätt som inte är förenligt med liberalism. Vidare argumenterar de för att Tony Blair's Storbritannien och George W. Bush's USA är *existerande neoliberal* stater. I de (neo)liberala staterna menar författarna att sociala relationer förbyts mot marknadsincitament och att marknadens krafter är destruktiva krafter för människan. Peck och Tickell kritiserar också liberalismen för att den avskaffar bland annat lagar och regler kring miljöförstöring, och alltså banar väg för ohämmade utsläpp och ödeläggelse av miljön (Ibid.). På samma sätt fortsätter de andra samhällsplanerarna och kulturgeograferna jag stött på under min utbildning till samhällsplanerare vid Lunds Universitet (se avsnitt 4.4 nedan).

4. Empiri

I ett försök att ge svar på frågeställningarna jag har ställt upp så finner jag det rimligt att också presentera en mycket kortfattad bild av den historiska utvecklingen av statens och den offentliga sektorns storleksmässiga utveckling samt presentera den kurslitteratur som behandlar neoliberalism som företeelse. Vad gäller utvecklingen av étatism och offentliga utgifter så kommer jag att göra en mycket grov förenkling till en början och sedan exemplifiera utvecklingen med ett par fall.

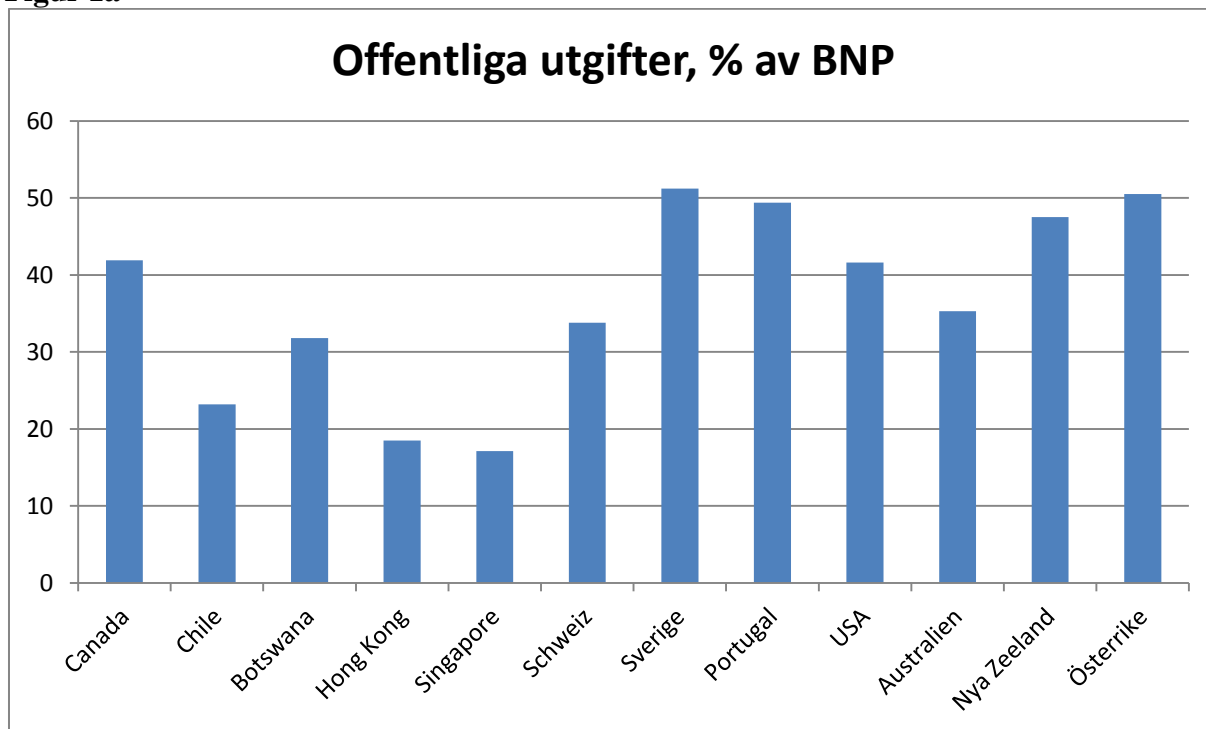
4.1 Utveckling av offentlig sektor

Högst kortfattat så är staten och den offentliga sektorn ett relativt sent tillskott i människans värld. John P. McKay (2012, s.34ff) tar i verket *A History of World Societies* upp hur utvecklingen gått till och menar att staten, skatten och offentligheten tillkom först kring år 3000 före kristus. Dessförinnan fanns ingen maktkoncentration i form av en stat, utan samhället byggde på mellanmänniska relationer inom stammar och andra liknande entiteter. Från en ickeexisterande offentlig sektor har världen i och med utvecklingens processer stadigt gått mot mer och mer centralisering (McKay 2012, s.1ff). Meltzer & Richard (1981) tar också upp att alla demokratier i västvärlden har sett expanderande offentliga sektorer de senaste ungefär 30 åren, och att somliga länder har upplevt detsamma under mer än ett sekel. Idag utgör många länders offentliga sektorer och centrala planeringsorgan substantiella delar av ekonomin. Detta kan åskådliggöras genom det urval på tolv länder jag presenterar de offentliga sektorernas respektive storlek som andel av BNP.

Mitt urval, som är ett stratifierat sådant för spridningens skull - både geografiskt och i ekonomisk öppenhet - består av Australien, Botswana, Canada, Chile, Nya Zeeland, Hong Kong, Portugal, Schweiz, Singapore, Sverige, USA och Österrike. Gemensamt för dessa länder är att korruptionsnivåerna generellt är relativt låga (Heritage, 2013). Varför jag ansett att låg korruptionsnivå är viktigt är därför att med hög korruption tenderar statistiken att bli missvisande. Ej heller jag valt att ha med något land vars huvudnäring är olja. Två länder som "sticker ut" i mitt urval är Botswana, vars diamantindustri är betydande för landets ekonomi (Mahavir, 2009) och Chile som i stor utsträckning införde marknadsliberalism under general Pinochets styre, och som därmed tog en annan väg än i princip alla andra latinamerikanska ekonomier (Gunnarsson & Rojas, 2008 s.276ff). Botswana, som är ett land som på relativt kort tid gått från att vara ett fattigt till att vara ett medelinkomstland, är intressant så till vida att det är det enda landet i på den afrikanska kontinenten som *inte* är genomkorruperat och dessutom är en ekonomi på stark frammarsch (Mahavir, 2009). Alla länder har också det gemensamt att de i varierande grad tillhör de ekonomiskt sett *relativt* fria länderna i världen, men att inbördes skillnader i system är stora.

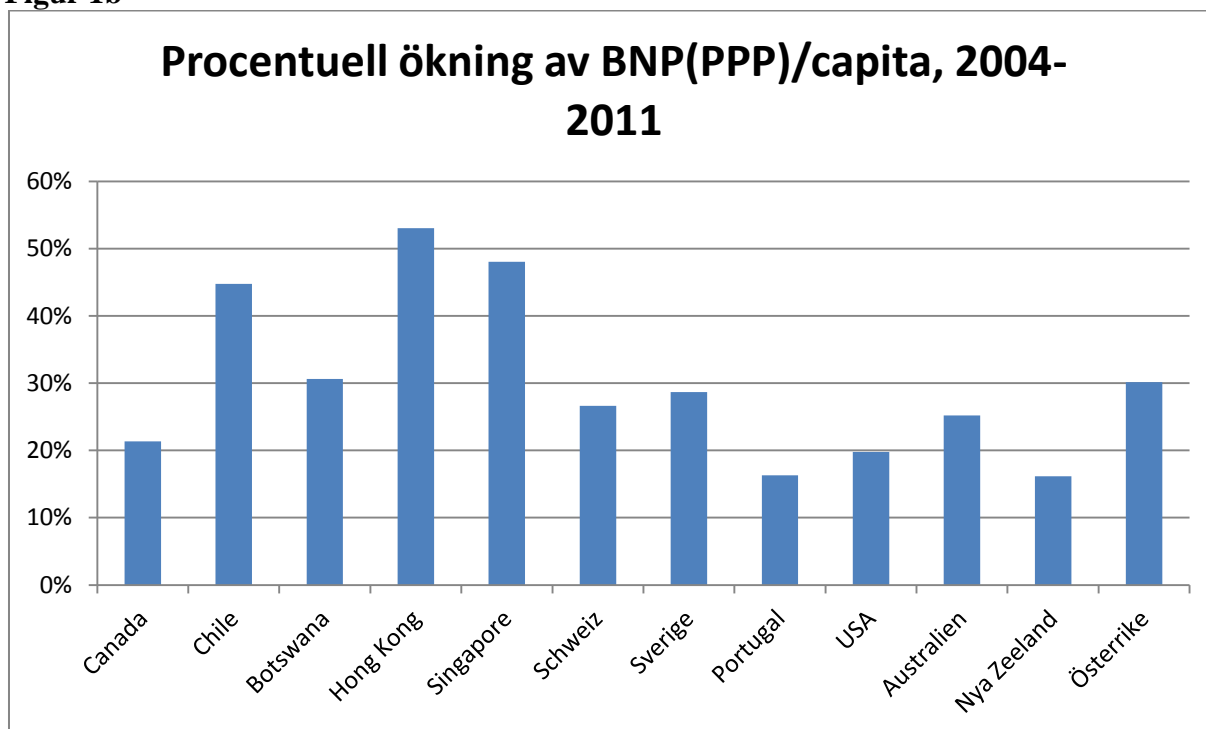
I diagrammet nedan är det uppenbart att de offentliga utgifterna, från att inte utgöra någon andel alls av ekonomin, till att utgöra mellan en femtedel och cirka hälften av ett lands ekonomi har ökat tämligen kraftigt. Men det faktum att statsapparaters omfattning har ökat och att stora statsapparater är mer av normalfallet än undantaget så är *att* deras storlek ökat inte av nämnvärt intresse. Vad som är av intresse är *varför* de har växt så mycket.

Figur 1a

Källa: Heritage Foundation, 2014

Figur 1b

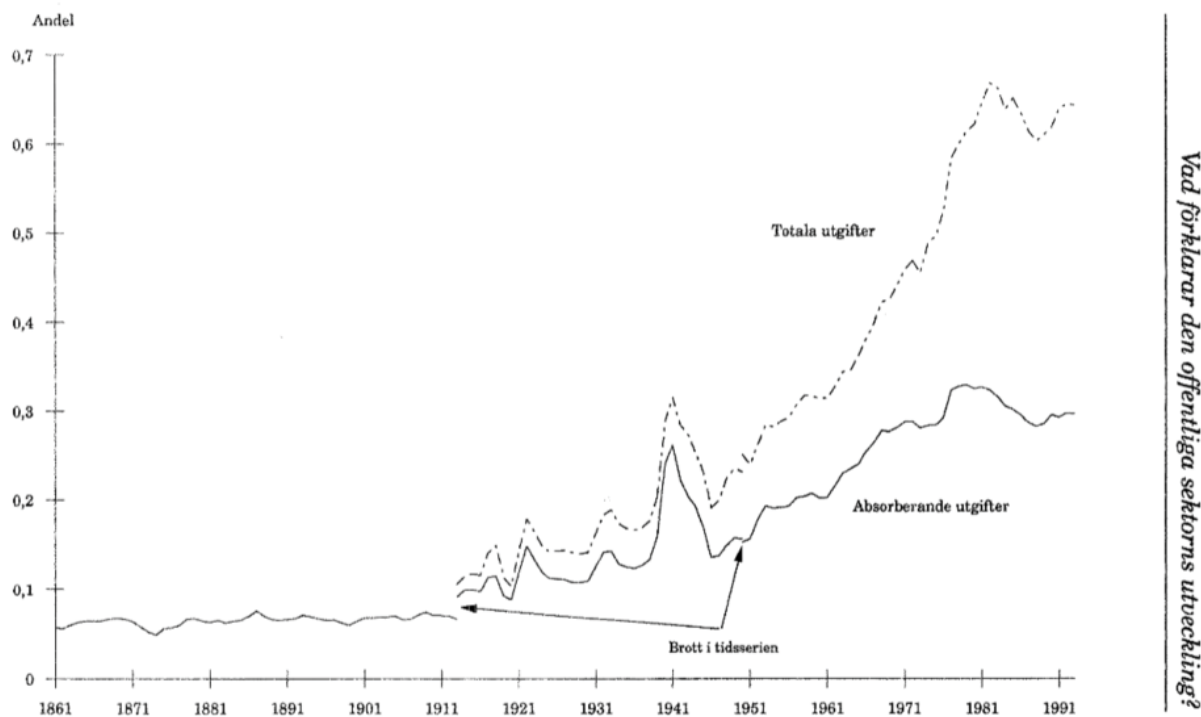
Källa: International Monetary Fund, 2014

Figuren 1b, ovan, illustrerar den procentuella tillväxten av BNP i de tolv länderna i min urvalsgrupp. Tillväxten är mätt i köpkraftsjusterad (Purchasing Power Parity) BNP per capita i respektive land. Skälet till att denna figur presenteras är att då den jämförs med figuren 1a så kan en korrelation mellan större ekonomisk tillväxt och mindre offentliga utgifter utrönas. Korrelationen kan ses som en indikator på att den liberala ekonomiska teorin som menar att

en liten statsapparat och stor privat ekonomisk sektor ger högre tillväxt än det omvända förhållandet. Dock säger denna korrelation inget om sociala förhållanden i respektive land eller om individens fri- och rättigheter. Vad som är intressant att notera också i jämförelsen mellan figurerna är att Sverige sticker ut. Detta genom att ha störst andel offentliga utgifter av alla länder men likväl kan uppvisa högre tillväxt än hälften av de studerade länderna.

Figur 2

Figur 2.3. De absorberande och totala offentliga utgifternas andel av BNP 1861–1993.

Källa: Höök (1962), Krantz (1987), Krantz och Nilsson (1975), SCB:s nationalräkenskaper och 1992 års finansplan.

Källa: Henrekson, 1992 s.95

Här ovan syns en figur nedan som illustrerar hur stor andel av Sveriges BNP som består av offentlig sektor sedan 1861. En liknande utveckling bör vara rimlig i de övriga studerade länderna, givet att ingen offentlig sektor existerat tidigare i historien, samtidigt som att offentlig sektor enligt Meltzer & Richard (1981) har expanderat i alla västvärldens demokratier särskilt de senaste 30-åren, från att deras studie gjordes, och att offentliga sektorer i västvärldens demokratier expanderat i cirka ett sekel i somliga fall. Hursomhelst, som framgår av figuren började Sveriges offentliga sektor växa först en bit in på 1900-talet, för att gå från att utgöra knappt 10% av BNP till att utgöra mellan 50% och 60% de senaste decennierna i tidsserien. Tidsserien visar två grafer, varav den ena är totala utgifter och den andra består av absorberande utgifter. Absorberande utgifter är diverse former av offentlig konsumtion samt investeringar och den största delen av differensen mellan totala och absorberande utgifter utgörs av transfereringar av olika slag, alltså bidrag. Om man relaterar denna utveckling till det tvärsnitt av offentliga utgifter som presenteras i figur 1 så kan konstateras att alla studerade länder har ökat sina offentliga utgifter, med skillnaden att vissa ökat mer än andra.

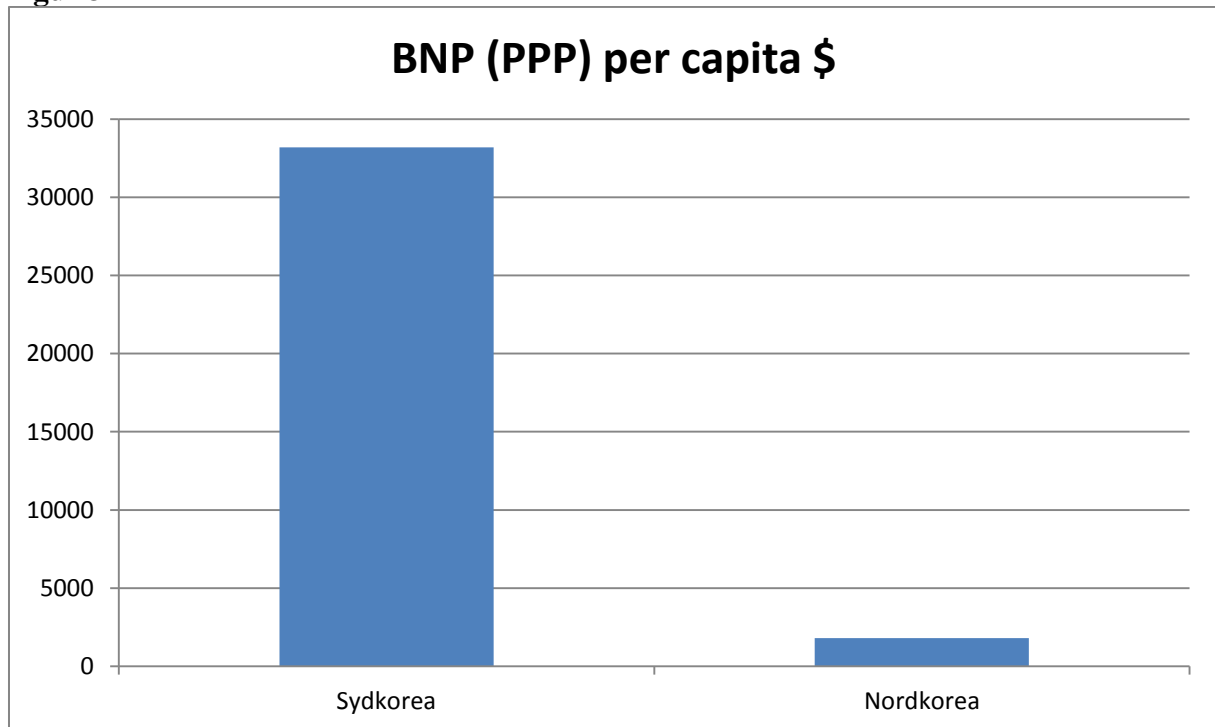
4.2 Olika vägar, olika utfall: Nord- och Sydkorea

Om inte föregående underlag var övertygande nog om den liberala ekonomins, styrningens och planeringens överlägsenhet kontra de centralstyrda alternativen i den ekonomiska

kontexten så finns idag ett exempel som verkligheten illustrerar skillnaden i ekonomiskt utfall mellan liberal och central styrning.

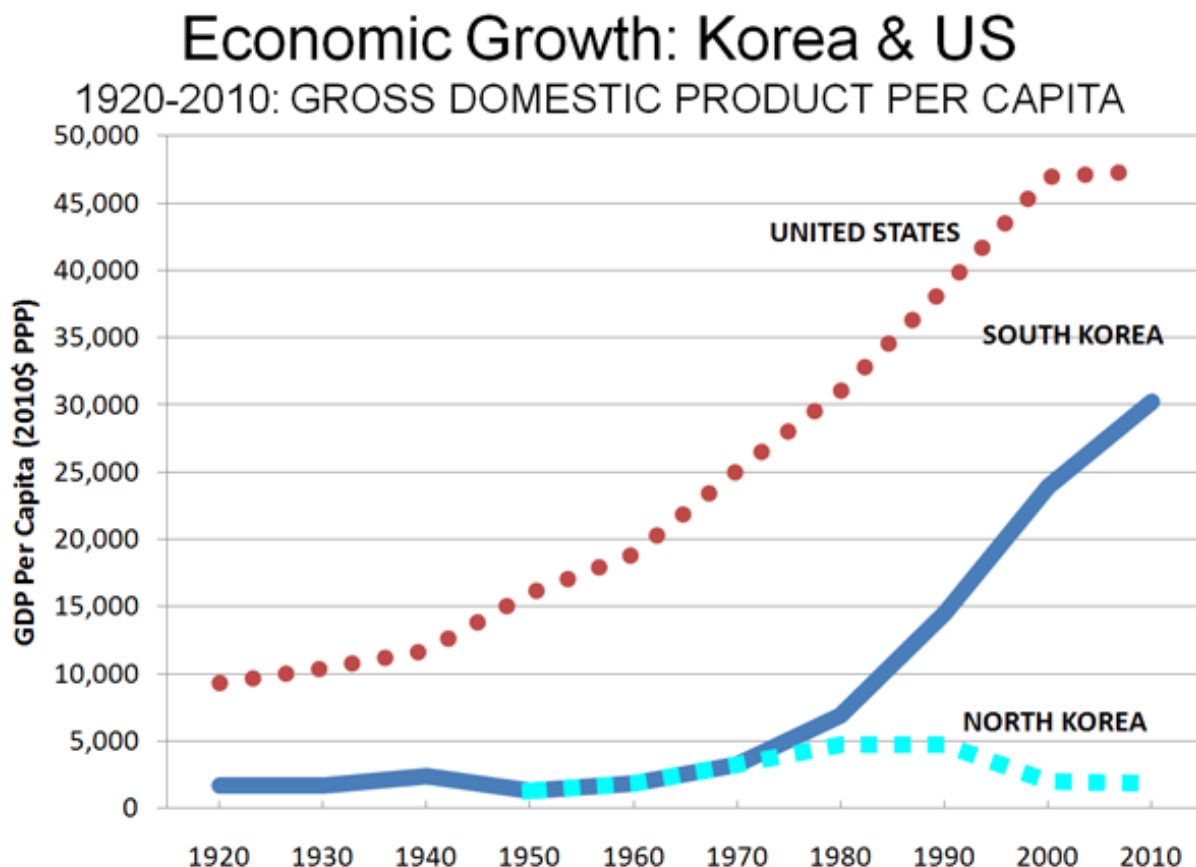
Korea delades 1953 i ett centralplanerat Nordkorea och ett *mer* marknadsstyrkt Sydkorea. Hur utvecklingen sett ut illustreras tydligt genom figurerna 4.13 och 4.14 nedan. I Heritages indexering över ekonomisk frihet erhåller Nordkorea 1 på totalt ekonomiskt frihetsindex medan Sydkoreas index är 71.2 (Heritage, 2013). Noterat är dock att Nordkorea inte i alla avseenden är arketyper av en centralplanerad stat, exempelvis givet att landet är en nekrokrati, men landet är likväl i mycket hög grad centralplanerat och tillämpar inte marknadsekonomi.

Figur 3

Källa: CIA, 2014

Figur 4

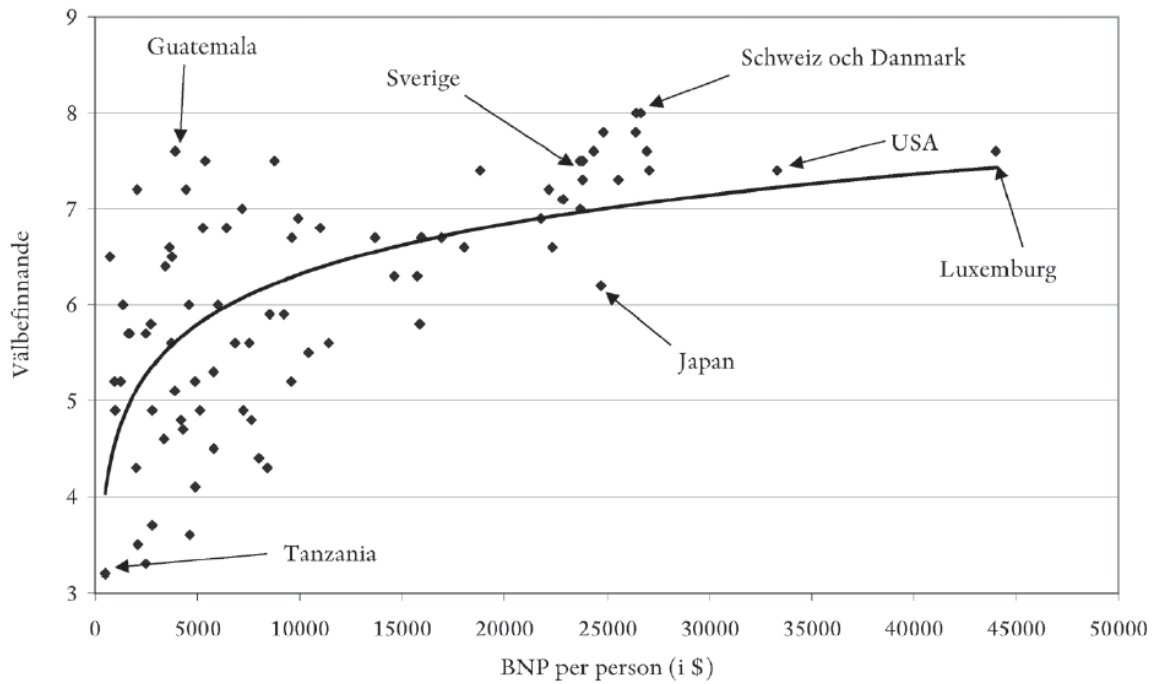

Källa: Cox, 2011

4.3 Lyckans marknad

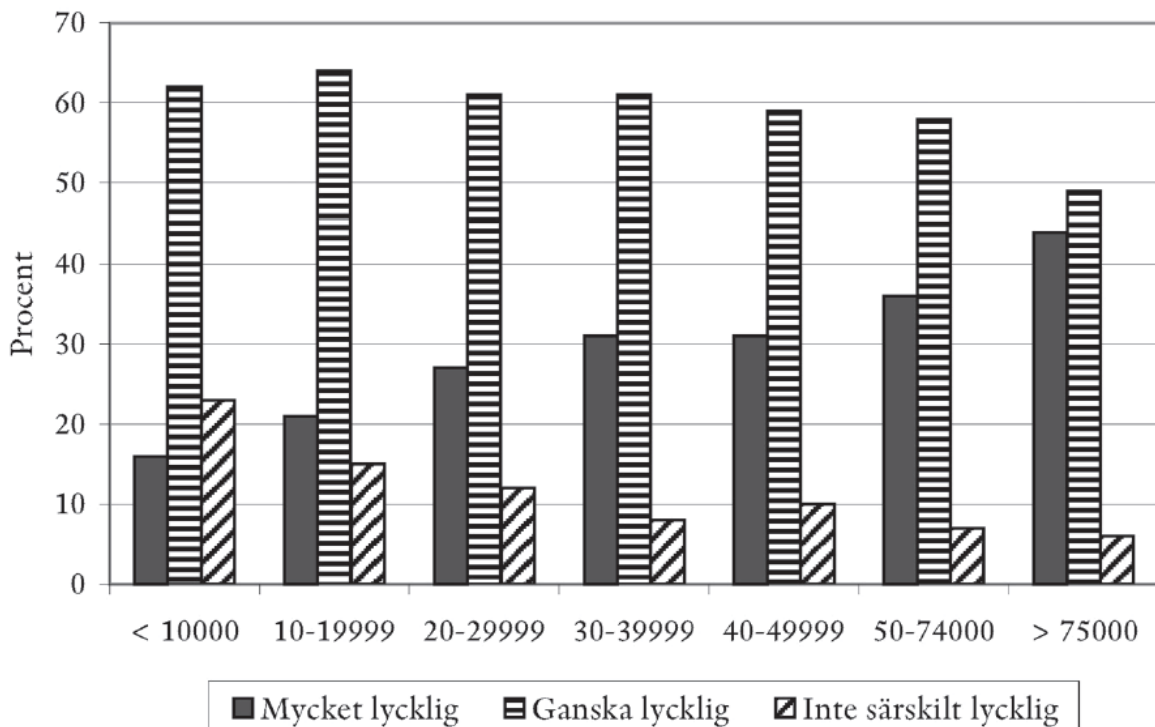
" Pengar är inte allt". Detta mantra upprepas gång efter annan i vårt svenska samhälle, nästan som för att människor har gett upp tanken på att bli rika. Förstås finns det både ett och två korn av sanning i detta uttryck, men faktum är att det finns empiriska belägg för att människors upplevda lycka och välbefinnande ökar i takt med deras inkomster. Figur 5 och 6 nedan visar hur lyckan förhåller sig till BNP per capita respektive hur lycka fördelas över människor med olika inkomster, i det här fallet årsinkomst (\$US) i USA 1994. Korrelationen mellan inkomst och lycka återfinns även i Bergh & Jakobsson, 2010 s.48.

Figur 5

Källa: "Veenhoven, R, *Average happiness in 73 nations in the 1990s*, World Database of Happiness, RankReport 2004/1." i Lind 2005

Figur 6

Källa: "Easterlin, R (2001), "Income and Happiness: Towards a Unified Theory", *Economic Journal*, vol 111, s 465-484." i Lind 2005

Som går att åskåda så korrelerar både BNP/capita och förvärvad inkomst med ökad lycka. Dock är lycka något subjektivt och kan inte mätas i exakta siffror, utan bara skattas genom *upplevd* lycka eller välbefinnande. Vad som emellertid blir mycket relevant för analysen som kommer senare är just att om människor i allmänhet upplever en större lycka av högre inkomster så torde det både medföra att människor vill tjäna mer pengar, men också att de som inte är kapabla, inte upplever sig kapabla eller bara saknar ambition att tjäna pengar för egen maskin bör vilja begränsa andra människors framgångar eller avkräva framgångsrika människor delar av deras produkt och således uppleva en *relativt* högre lyckonivå. Detta återkopplas till nedan.

4.4 Resultatsammanställning av empirin

För att summera de föregående styckena i detta kapitlet så ter det sig som att ju mindre offentliga utgifter ett land har, desto större ekonomisk tillväxt är observerbar. Det kan också konstateras att inget land i min urvalsgrupp är helt liberalt styrt eller planerat, men att inbördes skillnader i offentliga utgifter varierar från att utgöra cirka 15% av BNP till cirka 50%. Emellertid är Singapore och Hong Kong de länder i min studie som har lägst offentliga utgifter och dessa uppgår till 14% respektive 20 % av BNP, vilket under definitionen av liberalt statsskick får anses vara nära praktiserandes av liberal ekonomi. Således ter det sig alltså som att en majoritet av länder föredrar att tillämpa mer offentligstyrda alternativ, varav de flesta i stor eller mycket stor utsträckning och några färre i relativt liten utsträckning. Därmed torde alltså de starkaste argumenten för étatism och offentlig planering och styrning av ett land vara subjektiva och sociala. Helt enkelt att majoriteten värdesätter égalitarism och materiell jämlikhet än i materiell ojämlikhet och större framgångs- och förtjänstpotential, lyckans marknad präglas av efterfrågan på omfördelning, ty omfördelning ger en högre relativ lycka.

Vad som är intressant är ett Eklund (2010 s.119ff) menar att planekonomi som system misslyckades, men också att "hybridekonomier" med inslag av både kollektivt ägande och marknadskrafter historiskt sett har haft svårt att fungera väl. Mest på grund av att incitamenten för att utveckla statsägda företag är små, även om de konkurrerar på en marknad (Ibid.). Därmed blir utvecklingen i stora delar av världen intressant, eftersom att som jag tidigare nämnt, och som går att beskåda i figur 1b upplevs tillväxt i alla de studerade länderna. Men extra intressant blir förstås Sveriges tillväxt, och det vore mycket intressant att studera djupare vad det är som driver Sveriges ekonomi.

4.5 Vad lärs ut till blivande samhällsplanerare?

En fråga av högsta relevans för den bild av olika planeringsteorem som förs vidare från utbildningsinstitutionerna till yrkeslivet, är den om *vad* som lärs ut till blivande samhällsplanerare. Med anledning av detta har jag granskat i princip all planeringsteoretisk litteratur som förmedlats till och behandlats av planerarstudenterna på Kandidatprogrammet i Samhällsplanering, Urban och Regional inriktning vid Lunds Universitet som inledde sina studier höstterminen 2011 och avslutade dessa vårterminen 2014. Nedan har jag sammanställt all litteratur som behandlar samhällsplanering och som därtill är inkluderandes någon form av neoliberal/liberala inslag.

4.5.1 Huvudsaklig planeringsteoretisk litteratur

I den första av de två huvudsakliga kursböckerna i planeringsteori återfinns Jan Nyströms *Planeringens grunder*. Detta verk tar upp multipla former av offentlig planering och offentlig

planprocess och förmedlar på det stora hela en bild av att planering per definition sker hos de offentliga myndigheterna. Han nämner i förbifarten Adam Smith och John Stuart Mill och att rationalitet som definierat i att individer och företag gör kloka/långsiktiga/genomtänkta överväganden är en myt (Nyström, 2003 s.80ff). Detta eftersom Nyström (2003, s.80ff) menar att perfekt konkurrens och fullständig information inte finns. Vad Nyström dock helt utelämnar är att rationalitet icke endast må vara subjektivt, men ock så till den grad att varje individs eller företags val och handlingar *ofrånkomligen* må vara rationellt i det ögonblick handlingen utförs eller valet görs. Vore så icke fallet skulle det innebära att somliga människor är medvetet irrationella, och därmed *medvetet* dumma i huvudet. Min hållning är å andra sidan att Nyström - liksom *alla andra individer och företag* - på denna jord rättmätigt får lov att anse att tredje parts handlande är irrationellt eller rent av stupidt, men att blott tycka så gör ej tredje parts handlande så. Nåväl, någon mer ambitiös ansats än ovan nämnda görs inte i Nyströms bok om att definiera liberal planering eller ens framhålla att det må finnas andra teorier som *inte* involverar offentlig planering. För att summera vad som framhålls i denna bok kan sägas att en bild av planering som något exekverat av statliga/offentliga myndigheter framläggs som det enda alternativet, ty verket förgivettaget att så är fallet.

Det andra planeringsteoretiska verket jag här tar upp är Peter Halls *Cities of Tomorrow*. Detta verk behandlar ett antal olika faktiska planeringsteoretiska projekt som omsatts till verklighet. *Cities of Tomorrow* har således ett kapitel titulerat "The City of Enterprise" (2002, s.376ff) som behandlar mer liberalt orienterade inslag i planeringsförfaranden. Bland annat framträder så kallade "Enterprise Zones" som exempel på liberalt orienterad planering. Dessa framläggs som en sorts frizon för företagande där många skatter var undantagna, med mera. Det andra projektet av magnitud som tas upp är Docklands i London, där stora delar av den offentliga planprocessen slopades till förmån för privata planeringsförfaranden. Författaren menar - uppfattar jag det som - att dessa två exempel på sin höjd varit partiella framgångar. Dock finns där en viktig lärdom att ta av dessa två exempel, nämligen att man svårligen kan lyfta ut enskilda element av det liberala systemet och sätta det vägg i vägg med ett "vanligt" étatistiskt system med nära total offentlig styrning, och förvänta sig att de ska samexistera utan friktion. Därtill är dessa exempel inte liberala planeringsförfaranden enligt dennas definition, utan just offentlig-privata symbioser, med subventioner och offentlig inblandning, vilket göra dessa till i bästa mån undermåliga exempel på liberal planering. Jag har således inte heller några invändningar mot att benämna dessa projekt "neoliberal", i den mening att termen "neoliberal" är intimt förknippad med Reaganism och Thatcherism.

4.5.2 Artiklar

Brenner & Theodore (2005) kritiserar neoliberalism och utmålar det som en misslyckande et cetera. Bilden de förmedlar av neoliberalism är att den är omreglerande och promoterande av marknader och så vidare. Delar av det som tas upp kan anses vara rättmätig kritik, och pekar på "neoliberalismens" många svagheter i implementering. Men de kritiserar inte, eller ens tar upp liberal planering, eller liberalism som definierat av dess mest framstående filosofer, ekonomer eller tänkare. Vad som kritiseras är egentligen bara andra former av étatism.

Baeten (2012) kritiserar också "neoliberalism", och "neoliberal planering" som koncept, och menar detta vara kontradiktivt som företeelse; "*To combine 'neoliberal' and 'planning' in one phrase then seems awkward at best, and an outright oxymoron at worst*" (Baeten, 2012 kap.11 s.2). Emellertid konstateras i artikeln att det pågår en "neoliberaliseringsprocess" av planeringsförfarandena i världen i stort. För att vidare exemplifiera hur kritiken mot neoliberalism inte kritiserar liberalism som definierat i uppsatsebs andra kapitel så säger Baeten (2012 kap.11, s.1) "*We hope to have demonstrated in*

this book that neoliberalism in cities across the globe is still expanding, enlarging, unfolding in varied ways under different local circumstances." och definierar "neoliberalismens" frihetsbegrepp som "*'Freedom' under this new neoliberal subjectivity means freedom from bureaucracy and state patronage, rather than freedom from want or from the need for transport, shelter or safety*" (Baeten, 2012 kap.11 s.3) borde trenden i "neoliberalismens" högborgar så som USA och Storbritannien peka åt motsatt håll (se fig. 3.2). Därtill uttrycks i detta citat - satt i kontext med resten av artikeln - att det är den socialistiska friheten som bör vara den förhärskande (jämför stycke 1.9, definitioner av frihet), vilket kan ses som belägg för min tes att det är *socialism* och *étatisme* som är de normaliserade paradigmen, och inte liberalism. Detta då citatet ger uttryck för att människors förvärv inte bör tillfalla dem själva i första hand, utan gå till andra människor, som då menas vara i behov av detta. Likaså uttrycks också i citatet, givet sin kontext, att människor inte är ägare av sina egna kroppar då statlig paternalism ("*state patronage*") sätts i samband med "dåliga" friheter, medan det är tydligt att friheten i författarens ögon bör vara friheten för somliga (i behovsposition) att kunna leva på andra människors bekostnad, utan att tredje part har möjlighet att neka till detta.

Den riktade kritiken i sin helhet ogiltigförklarar emellertid sig själv då inget av de kritiserade, "neoliberal", länderna är antingen Hong Kong eller Singapore - de enda länder där det överhuvudtaget går att tala om någon form av *mer* liberalt planerat samhälle (se ovan).

Walks (2010) tar upp hur det han kallar "ponzi-neoliberalism" underminerar ekonomin, och har ett särskilt fokus på de anglo-amerikanska länderna (USA, Storbritannien, Canada). Som figurerna ett, tre och fyra visar i Walks artikel så fungerar uppenbarligen inte det tillämpade systemen ordentligt i något av de tre studerade länderna (Walks, 2010 s.38ff). Detta håller jag helt med om i sak, och jag instämmer till fullo med den problembeskrivning som Walks ger i artikeln. Emellertid så landar Walks helt fel i vad som kritiseras, ty det är inte någon form av liberal doktrin som förstärker dessa processer - det är en interventionistisk socialistisk grundsyn som är rådande, och vilken hävdar att staten på endera vis kan ordna upp finanskriser, i detta fallet genom att försöka återimplementera samma icke-fungerande interventionistiska doktrin som tidigare varit rådande, jag ser följande citat från Walks (2010) som talande för den analysen: "*The response of nation states around the globe, particularly within the core Anglo-American countries, to the global financial crisis that exploded into view in 2008 is to try to resuscitate the financial-economic system that existed in the years leading up the crash. This system, which I have termed ponzi neoliberalism, is built on the disciplinary technologies of neoliberal welfare state reforms, globalization of capital flows, and contradictory and unsustainable but selfreinforcing ponzi finance dynamics bolstered by state bailouts and guarantees for creditors*" (Walks, 2010 s.22). Dessutom ber jag er jämföra med figur 3.2 ovan, där just offentliga utgifter för USA och Storbritannien tas upp. För att summera denna artikel så kan sägas att även denna artikel kritiserar en "neoliberalism" som för det första på intet vis är liberal (se definition kapitel 2 ovan) och inte heller i någon nämnvärd utsträckning närmar sig liberal planering. Det som faktiskt kritiseras är diverse statliga ingrepp och interventioner, samt att stater borgar för banker och kreditinstitut, vilket ger en icke-existerande risknivå om dessa väljer att utsätta andra människors sparade pengar för enorma risker. Om en är medveten om att oavsett utgången så kompenserar staten för ens förlust, varför inte då ta största möjliga risk när avkastningen potentiellt kan bli stor?

4.5.3 Summering av kurslitteratur

All ovanstående litteratur som förmedlats till studenter på samhällsplanerarprogrammet vid Lunds Universitet har några ting gemensamt; de normaliserar *étatisme*, interventionism och socialism, de kritiserar också "neoliberalism" utan att studenterna på programmet får relevant bakgrundskunskap om vad neoliberalism är, och hur det skiljer sig från till exempel liberal

planering och den liberala grundsynen på samhället.

Étatism och interventionism problematiseras således inte heller i planeringsteorin. Och då de ekonomiska aspekterna av samhällsplanering är av avgörande betydelse bör också grundläggande mikro- och makroekonomisk teori inkluderas i programmet på något plan, liksom uteblir i planeringsteorin alltför ofta att de resurser som samhällsplanerare i den offentliga sfären har att röra sig med faktiskt består av andra människors arbetsinsatser, och de skatter de är tvungna att betala.

Icke heller vill jag påstå att omnikritiskt tänkande kring planeringsprocesser uppmuntras genom litteraturen; endast kritiskt tänkande mot "neoliberal" eller andra liberala idéer uppmuntras i större utsträckning. Detta kan åskådliggöras genom att inga liberala teoretikers verk återfinns i litteraturförteckningarna, så som von Mises, von Hayek - vilka utgör den liberala planeringens grundtänkare - eller ens Milton Friedman. I och med detta så torde en snedvriden bild hos samhällsplanerare studenter rota sig, där liberala idéer av varierande slag häftigt angrips, men det relevanta teoretiska ramverket som hör dessa till utelämnas helt och hållet, till förmån för att deras étatistiska motståndare efter eget tycke får definiera de liberala idéerna de sedermera kritiserar.

5. Analys och diskussion

5.1 Étatismens förklaringsmodeller

I detta stycke ämnar jag ta upp de förklaringsmodeller som jag stött på gällande étatismens drivkrafter, och som jag upplever är de mest intressanta - givet de jag stött på.

5.1.1 Att "bestämma över" sig själv

Givet resultaten i presentationen och analysen av empiriska underlag, och givet en snabb observation av världens länder, verkar likväl många samhällen sträva efter socialism, offentlig styrning, omfördelning och offentlig planering. Varför? Eftersom det inte ter sig rimligt att förklaringen endast beror på att jag som samhällsplanerare ska ha ett jobb att gå till, så ska jag nu försöka att bryta ner och analysera vad som verkar vara en strävan efter mer offentlig styrning och planering - både med hjälp av teori och empirier - och *försöka* besvara frågan 'varför?'.
Se figur 5.1 för översikt över den offentliga sektorns expansion i Sverige.

Om vi följer resonemanget som förts tidigare i uppsatsen, det som menar att ju högre och mer skatt man betalar, desto mindre andel av sina resurser kontrollerar man själv, och desto mindre frihet har man som individ, så är det befogat att fråga sig hur det kommer sig att offentliga utgifter, och därmed skattetrycket, har ökat genomgående sedan 1900-talets början i de flesta länder och allra helst i Sverige och vilka drivkrafterna bakom de offentliga sektorernas, skattetryckens och den offentliga planeringens expansioner må vara. Se figur 5.1 för översikt över den offentliga sektorns expansion i Sverige.

Rimligt torde vara att det finns något psykosocialt skäl till att människor - trots möjligheten i de demokratiska länderna i västvärlden att föra utvecklingen i annan riktning - så väldigt ofta har valt de/det alternativ som expanderat den offentliga sektorn (Meltzer & Richard, 1981), som höjt skatten och minskat friheten, som på sikt sänkt tillväxten och som genom en enorm offentlig apparat sett till att ställa krav på inskränkningar i var och ens makt över sin egen kropp, sitt eget liv och i rätten att erhålla produkten av sitt eget arbete. Allra helst med tanke på att hög progressivitet i skattesatserna reducerar människors möjligheter att bli rika och att höga nivåer på omfördelning agerar incitamentsfördärvande på människor och istället än mer reducerar driftiga människors chanser att njuta frukten av sitt arbete. Så någon/några bakomliggande faktor(er) borde kunna gå att identifiera, och det ska jag ta mig an att resonera kring.

Emellertid finns inte endast tendenser till att människor vill begränsa andra människors, och därmed sin egen, möjlighet till frihet och rikedom, utan också tendenser till att människor vill ha auktoritära ledare som *leder* (Rydén 2014; Haglund, 2014) istället för att var och en tar ansvar för sitt eget liv. Därtill är en intressant observation att somliga inte nöjer sig med *påtala* för andra att de *tror att de vet* bättre. Somliga ter sig ha en inneboende vilja att *de facto* bestämma över andra, antagligen eftersom de är övertygade om att de vet bättre och övertygade om att det de gör är bra och filantropiskt. Därtill finns de som verkar vilja bli bestämda över. Ett exempel är att cirka 30 % av Österrikes befolkning anger i opinionsmätningar att de vill ha "en stark ledare som inte behöver bry sig om parlament och val" (Rydén 2014; Haglund, 2014). Är det då fel att vilja bli bestämd över? Nej, om somliga individer så önskar, verkar det vara en mänsklig företeelse. Är det fel om de andra 49 % av befolkningen tvingas lyda under någon annan – mot sin vilja? Ja. Åtminstone om en anser att negativa rättigheter går före positiva, som den liberala åskådningen förordar. Om man å andra sidan är en vän av étatism, offentligt planering eller andra former av centralstyrning så är det i

princip ett måste att vissa människors frihet skall inskränkas eller helt slopas till förmån för andra människors positiva rättigheter.

5.1.2 Om avundsjuka och girighet

Det finns en förklaringsmodell till den långsiktiga socialiseringsprocess som har ägt rum över stora delar av jordklotet som jag finner extra intressant. De flesta i Sverige har "valsat med Jante", och denna förklaring, vars utfall torde leda just till socialisering och omfördelning, kallas för "aspirationsteori". Poängen i denna modell är, som styckerubriken lyder, avundsjuka.

Aspirationsteori förordar att det finns ett positivt samband mellan ökade inkomster och lycka, men att detta samband över tid planar ut till en stadig nivå av lycka - trots framgångar och ökade inkomster (Lind, 2005 s.39ff). Teorin menar att i takt med att människors välbefinnande ökar, så ökar också människors vilja att ha mer, och då i relativt förhållande till andra. Forskningsresultat visar att två tredjedelar av människor är beredda att försaka en ökning av sin egen inkomst så länge det leder till att andra får lägre i inkomst relativt dem själv (Ibid.). Även om aspirationsteorin inte är en fulländad teori så har den ett potentiellt stort förklaringsvärde gällande varför människor hellre sätter käppar i hjulet för andra, givet att deras *relativa* välstånd ökar eller bibehålls, istället för att låta *alla* människors *absoluta* välstånd öka. Lind (2005) landar i slutsatsen att man med hjälp av aspirationsteorin borde beskatta människor med *höga ambitioner*, för att på så viss "optimera" samhällsekonomin (Ibid), men vad han totalt missar är att incitamenten för utbildning eller hårt arbete minskar (Eklund, 2010 s.194) i och med hög skatt samt att de samhällsekonomiska vinster han talar om kanske till och med får ett negativt utslag i form av ökad skatteplanering till sammans med incitamentsminskningen (Ibid.). Dessutom missar han, trots att det implicit står i Linds (2005) artikel, att det är mycket möjligt att drivkraften efter att nå högre än andra människor i "statusligan" är just det som driver mänskligheten framåt från första början. Skulle detta sista antagande vara sant så torde det liberala samhälle vara det mest effektiva, ty det liberala samhället ställer inte upp hinder för människor i deras strävan efter framgång eller rikedom.

Bastiat (2001[1850], s.25) menar också att det finns en sorts lättjefull girighet hos människor, att en betydande andel av människorna, när chansen ges dem, föredrar att leva på bekostnad av andra för att själv slippa undan med minsta möjliga ansträngning (Ibid.). Denna teori har presenterats i ekonomiska termer av Meltzer & Richard (1981) som kallar det *efterfrågan på omfördelning*. Teorin framhåller att den som inte arbetar alls (generellt sett) föredrar högsta möjliga skattebörd, ty då ökar deras konsumtionsutrymme i form av transfereringar och å andra sidan så påvisar teorin att desto mer produktiv en individ är, alltså ju högre inkomst den har, desto lägre skatt föredrar densamma. Men så länge transfereringarna är högre än den förväntade avkastningen på en individs produktivitet (alltså $r \geq y$, där r är bidrag och y är inkomst) så finns inte heller incitament att arbeta. Vidare säger teorin att om *medelinkomsten* är högre än *medianinkomsten* så kommer *medianväljaren* att vilja ha högre skatt - och medianväljaren är majoriteten i en demokrati (Ibid.). För att exemplifiera; om nio individer har inkomsten 20.000 var och den tionde har 25.000 så kommer en demokratisk process att leda till högre skatt, eftersom medelinkomsten således blir högre än medianinkomsten, vilket ger en efterfrågan på omfördelning. Viljan till den högre skatten ligger således i att medianinkomsttagaren önskar nyttja den demokratiska apparaten för att maximera sin egen välfärd/nytta på bekostnad av någon annan (Ibid.). Det som sägs är implicit att både avundsjuka och girighet är starka drivkrafter för att expandera den offentliga sektorn och höja skatterna och demokratin är medlet som helgar målen; jämför Lind (2005) med Meltzer & Richard (1981), det ter sig inte som att dessa är två från varandra skiljda

företeelser.

Kanske är det så att det finns en betydande efterfrågan på omfördelning och égalitarism på grund av att människors upplevda lycka blir större - eller åtminstone *relativt* sett större - då diskrepansen mellan olika människors inkomstnivåer och levnadsstandarder minskar? Givet aspirationsteorin i Lind (2005) och Meltzer och Richards (1981) teorier torde det vara rationellt givet den upplevda lyckans perspektiv att sträva efter så mycket omfördelning som möjligt, alltså att sträva efter en stor statsapparat som ser till att skapa så égalitära förhållanden som möjligt. Då torde lyckan hos de breda folklagren vara som störst eftersom det inte finns någon materiell grund för avundsjuka. Det går nämligen inte att utesluta att den ökade lyckan i figur 7 inte är baserad på de högre inkomsterna i sig själv, utan den ökade upplevda lyckan vid höga inkomster kan lika gärna vara helt avhängig av att inkomsterna *relativt* sett är högre än *andra* människors. I samklang med aspirationsteorin så torde det sistnämnda vara med det mest sannolika. Således ser jag utvecklingen mot mer étatism givet en marknad för lycka som naturlig, då oavsett om ett liberalt system potentiellt sett hade kunnat ge högre absoluta inkomster så ger en omfördelning mindre *relativa* skillnader mellan människors levnadsförhållanden. För att relatera detta till diagrammet som visar inkomstskillnaden per capita mellan Nord- och Sydkorea, så utesluter inte den lägre levnadsstandard i Nordkorea att nordkoreanerna i genomsnitt har en högre upplevd lycka och upplever sin sociala situation som bättre än den genomsnittlige sydkoreanen.

5.1.3 Samhällsplanering som maktmedel

Användningen av planering - både direktstyrning och indirekt genom att begränsa människors handlingsutrymme genom skatter och lagstiftning - för att styra samhället i den riktning någon eller några anser vara önskvärd är att använda planering som ett maktmedel, med syfte att styra människors beteende i en viss riktning (Eklund 2010, s.193). Planering av människors liv från statligt håll sker på väldigt många plan, vilket till en början kanske ter sig uppenbart för alla och envar, men när man börjar resonera kring hur samhället styrs i ett land som Sverige klarnar snart synen och den offentliga planeringens och styrningens realiteter observeras i alla delar av våra liv.

På samhällsplaneringsprogrammet fick vi lära oss, genom bland annat Mukthar-Landgren (2008, s.153ff), att planering på olika plan nyttjats som maktmedel sedan slutet av 1800-talet/början av 1900-talet. Samt att även om vissa aspekter av planering har förändrats så är tendenserna att det är någon form av överhöghet som ska planera antingen för det "allmännas bästa" eller med andra målsättningar, visioner och aktörer i åtanke (Ibid.).

Allt från hur man bygger städer, var man drar bussfiler, smalar av gator, *aktivt negligerar* utbyggnationer av motorvägar, var man placerar daghem och skolor, hur mycket skatt som läggs på bensin, alkohol och tobak och vad som är tillåtet att göra i lagen är uttryck för hur staten agerar paternalistiskt i syfte att kontrollera individers beteende och styra det i en viss riktning. Det är uttryck för hur - ofta några få - tror att *samhället* utvecklas i rätt riktning. För placera "tiggerifrågan" i ett annat ljus än *förbjudas* eller *tillåtas* (TT, 2014), så är denna fråga ur ett maktperspektiv en fråga om huruvida människor ska få lov att försörja sig enligt den modell som ter sig som mest rationell vid en given tidpunkt, *ceteris paribus*, eller om det är staten ska bestämma vilka sätt att försörja sig som är godkända. Kanske är det så, att eftersom tiggeri inte är beskattningsbar verksamhet, så förlorar staten potentiell inkomst, och förlorar därmed också makt att genomdriva de agendor de anser vara goda och nyttiga och därmed verkar för att förbjuda denna typ av försörjningsmodell.

Givet detta så kan också samhällsplaneringen i sig vara en drivkraft mot *mer* étatism och offentlig kontroll. Om en grupp individer med ett visst inflytande, i detta fallet samhällsplanerarna, har en strävan efter att göra samhället bättre och skydda människor från

skadliga beteende eller andra faror så borde förmågan att utöva makt i syfte att uppnå sådana målsättningar skapa en drivkraft för mer étatism. Ty om problemet är att människor skadar sig själv eller agerar "irrationellt" så blir det rationella svaret att utöka den offentliga sektorns kontroll- och planeringsmöjligheter, för att på så vis avstyra, förhindra eller förebygga oönskat beteende.

Noteras bör, särskilt av blivande eller aspirerande, politiker och samhällsplanerare, att de visioner och uppfattningar de tar med sig in i sitt förtroendeuppdrag eller yrkesliv, i praktiken får reella konsekvenser för individerna i samhället. Människor i dessa fält har *direkt* makt över andras liv.

5.2 Diskussion kring Sverige

Som kanske noterades i figur 5 är den allmänna lyckan och välbefinnandet i Sverige tämligen högt. Detta trots att de offentliga utgifterna visar att Sverige har en enorm offentlig sektor och ett av världens högsta skattetryck samt världens högsta marginalsatser (Ekonomifakta, 2014b[2013], Ekonomifakta, 2014c) - eller kanske just tack vare detta. Går man på den aspirationsteoretiska linjen torde de stora offentliga utgifterna i Sverige, och med dessa de enorma summorna som går till ekonomisk omfördelning (Ahrengart, 2012), vara ett av skälen till att den allmänna lyckan i Sverige är högre än trendlinjen i figuren; efterfrågan på omfördelning bör således vara bättre tillgodosedd än i många andra länder.

Om man istället ser till de liberala ekonomiska faktorerna där en omfattande statsapparat enligt teorin är sämre än en liten dito så torde svensk ekonomi vara underpresterande, men så ter sig inte vara fallet. Inte heller ter sig andra länder med stora offentliga utgifter ha undermåliga ekonomier som regredierar snarare än växer. Således kan inte någon slutsats dras att länder som inte tillämpar ekonomisk liberalism är likställda med dålig ekonomi. Det som denna uppsats inte förtäljer är huruvida länderna potentiellt sett skulle kunna ha *större* ekonomisk än i dagläget om de liberaliserades mer. Men i den svenska kontexten kan andra potentiella förklaringarna till att Sverige likväl verkar klara sig rätt hyfsat ekonomiskt sett, trots den största statsapparaten av de studerade länderna urskiljas. En del förklaringar av värde ur en ekonomiskt liberal aspekt finns i de ekonomisk-historiska faktorerna; så som att Sverige slapp undan Andra Världskriget tämligen lindrigt, att svensk industri har gett upphov till ett antal så kallade geniföretag, som bringat stora inkomster till Sverige genom åren (ABB, SSAB, ASEA, IKEA, Ericsson, Volvo, Saab, Kockums, SKF och många fler). Men vid en litet noggrannare titt på Sveriges ekonomiska läge så ser förvisso statsfinanserna relativt stabila ut, men en sak som Sverige och många andra välfärdsstater har gemensamt är en "dold" problematik som så sent som 2008-2009 ledde till en världsomspännande finanskris. Det jag talar om är förstås skuldbubblor. Man kan anse det vara allmänkunskap att den senaste stora finanskrisen orsakades av att USAs bolånemarknad blåstes upp med visionen om att "alla ska äga sitt eget boende" och att bolån därmed nästan kastades efter USAs medborgare (Eklund, 2010 s.289ff). I sin tur ledde detta till att priserna på bostäder artificiellt drevs upp - eftersom individer som inte var kreditvärdiga fick billiga lån till bostäder som de egentligen inte hade råd med. När bubblan sprack och belåningen inte gick att lösa, så kraschade finansmarknaden i USA och drog, på grund av den Amerikanska ekonomins omfattning och beydelse, resten av världen med sig (Ibid.).

Sverige, och en stor del av västvärlden, är idag mycket högt privat skuldsatta (Warner, 2014) och risken finns att skuldbubblorna här också spricker en dag. De senaste siffrorna visar att Sveriges hushålls skuldsättning uppgår till strax över 165% av disponibla inkomster (Ekonomifakta, 2014d) och 235% av BNP (Europa 2020 i Sverige) även om andra, mindre trovärdiga, källor pekar på nästan 600% skuldsättning. Hur som helst så finns ett förklaringsvärde i att stadig tillväxt även i hårt beskattade länder som Sverige erhålls genom

att man med billiga lån kan hålla upp konsumtionstakten (Ergon, 2012). Åtgärder planeras förvisso att vidtas för att mildra skuldsättningen (Hugo, 2014) men det återstår att se om den ekonomiska tillväxten då avstannar, eller om åtgärderna i sig självt orsakar den, enligt somliga, oundvikliga krisen. Därtill skall läggas att Sverige har en åldrande befolkning, ett pensionssystem som baseras på att de som förvärvsarbetar betalar en betydande del av pensionärernas uppehälle, en ungdomsgeneration som ter sig undermåligt presterande i relation till omvärlden och dessutom problem med att få kvalificerad arbetskraft att söka sig till landet (SCB 2013; Ahrengart, 2012 s.12; Matthammar & Holmin, 2012). Med andra ord har Sverige förutom en potentiell finanskris på grund av skuldsättning, en rad andra potentiella finanskriser att handskas med framöver.

5.3 Sociala aspekter kontra ekonomiska aspekter

Eklund (2010, s.194f) menar att höga skatter skapar problem i belöningsystemet i ekonomin, alltså att skatter på vinster, inkomster och särskilt inkomstökningar är så stora att det raderar ut incitamenten för människor i allmänhet att sträva efter bättre lön, istället strävar man efter att skatteplanera. Förstås ger detta ännu större effektivitetsförluster. I sin tur medför detta att vid en finanskris så måste den keynesianska ekonomistyrningen för att öka den aggregerade efterfrågan (och därmed få fart på tillväxten) antingen låna en massa pengar från andra länder, eller höja skatterna. Och oavsett vilket alternativ som väljs så kommer alla förvärvsarbetande i landet att få betala notan genom skatten, eller genom åtstramningar och nedskärningar (Ibid.). Av vilka alternativ skattehöjningar varit det vanligaste genom Sveriges historia och som under vissa år, exempelvis 2009, resulterat i att 53 % av Sveriges BNP består av offentlig - skattefinansierad - sektor (Eklund, 2010 s.190). Och när en väldigt stor del av ekonomin är helt eller delvis centralstyrd och helt eller delvis prisreglerad så förlorar den helt eller delvis den information som marknadens prissystem ger och addera problematiken med byråkrati och svårigheterna att planera ekonomi (Eklund, 2010 s.114ff) så har man en enormt stor och trögförändrad grå massa - också känd som just den offentliga sektorn - att tampas med. När en så enormt stor del av ekonomin är trögarbetad och svårförändrad så förklarar detta på ett mycket komprehensivt sätt varför länder med stora offentliga sektorer tenderar att drabbas hårdare och uppleva djupare kriser än, till exempel, marknadsdominerade länder med mycket små offentliga sektorer som Hong Kong och Singapore. Det är en fråga om omställningskapacitet vid förändrade omvärldsförhållanden.

Men oavsett om den liberala ekonomiska teorin hade fungerat bättre i syfte att skapa incitament till utveckling och framgång samt ökad ekonomisk tillväxt så står dessa idéer sig slätt om efterfrågan på offentlig styrning, planering och omfördelning är större. De bakomliggande orsakerna må vara avundsjuka, girighet, välvilja; skälen är av underordnad betydelse i en demokrati. Ty så länge efterfrågan på omfördelning - efterfrågan på positiva rättigheter - är större än efterfrågan på individuell och/eller ekonomisk frihet - negativa rättigheter - så blir det nödvändigtvis så att omfördelning för att tillgodose de positiva rättigheterna blir det främsta målet.

Alltså; det ter sig som att marknadskrafterna är starkare när det gäller efterfrågan på upplevd lycka och upplevd social rättvisa än när det gäller efterfråga på den fria marknaden. De sociala faktorerna ter sig konkurrera ut de ekonomiska.

6. Analys av kritiken mot (neo)liberalism

6.1 Varför verkar kritiken av (neo)liberalismen inte kritisera liberalism?

För att direkt besvara frågan som ställdes i styckerubriken, så är det mest uppenbara svaret att liberalism är ett så brett begrepp att alla former av uppluckring av offentliga planerings- och styrningsförfaranden, utan att nödvändigtvis vara felaktigt, kan ses som liberaliseringsprocesser. För att kunna bemöta kritiken så måste då en klar definition av liberalism användas och utgå från, och en sådan har jag gett i inledningen av uppsatsen. I detta ljus framstår alltså kritiken av liberalism och liberal planering som missriktad. Likväl så kritiserar liberalism vitt och brett, även i en värld där de empiriska beläggen jag tidigare presenterat tydligt pekar på att västvärlden har enorma offentliga apparater och centralmaktens inflytande torde vara av högst avsevärd dignitet.

Dock tror jag mig se varför liberalismen och den liberala planeringen kritiserar ganska hårt. Liberalismens "ambassadörer" genom tiderna har inte alltid precis varit liberala i sin praktika - milt uttryckt. Ser man till den kritik som Peck och Tickell framför (se stycke 3.3.2) så riktas den mot personer som George W. Bush, Tony Blair, Margareth Thatcher och Ronald Reagan. Allihop individer som (enligt min uppfattning, och uppenbarligen också Peck och Tickells) uppfattas som just neoliberaler och *inte* som liberaler enligt definition given i inledningen av uppsatsen. Blott genom den ökning av offentliga utgifter som observerades under Bush's och Blair's regeringar så kan man inte klassa dem som liberaler i den definition som jag tidigare framlagt, den definition som von Mises och von Hayek använder sig av. Emellertid ses dessa politiska storspelare som neoliberaler, alldenstund det realpolitiska utfallet av deras styren ter sig bevisa motsatsen.

En annan tänkbar anledning till kritiken mot liberalism och liberal planering kan vara att en betydande andel människor uppfattar eventuella nedskärningar i "det gemensamma" som ett hot mot deras trygghet. Detta påstående har jag inget fog för, men rent intuitivt känns det psykologiskt rimligt.

6.2 Kritiserar de moderna planerarna liberal planering eller (neo)liberalism?

För att inleda med Peck och Tickells artikel "Neoliberalizing Space" så är deras "Neoliberalismens högborg" - USA och Västeuropa - ett spöke. Peck och Tickell målar explicit ut bland annat Blair's Storbritannien och Bush's USA som mycket neoliberala länder, där den neoliberala processen är den förhärskande. Men problemet är bara att de länderna som beskrivs som neoliberalismen starkaste fäste i världen sällan är i närheten av att kunna stämma överens med definitionen av ett liberalt samhällsstyre. Det empiriska belägget för detta är att offentliga utgifter på nära 50 % av BNP i så kallade välfärdsstater för många västeuropeiska länder är närmre definitionen av socialistisk planekonomi än någon form av liberalt samhälle (se figur 7 nedan). Att de framhåller neoliberalismen som inte längre varande en idé hos en liten samhällsminoritet utan istället skulle vara något som rotat sig i de breda folkmassorna i Nordamerika och Västeuropa framstår som ridikult, inte minst givet figuren 3.1 nedan, som visar på offentliga utgifter som andel av BNP i några "neoliberal" länder. Sett till helheten av figur 3.1 så vore det minst lika befogat att tala om socialism som "inte längre en idé hos en liten grupp" utan som en religion för nästan hela västvärlden, om man ser till

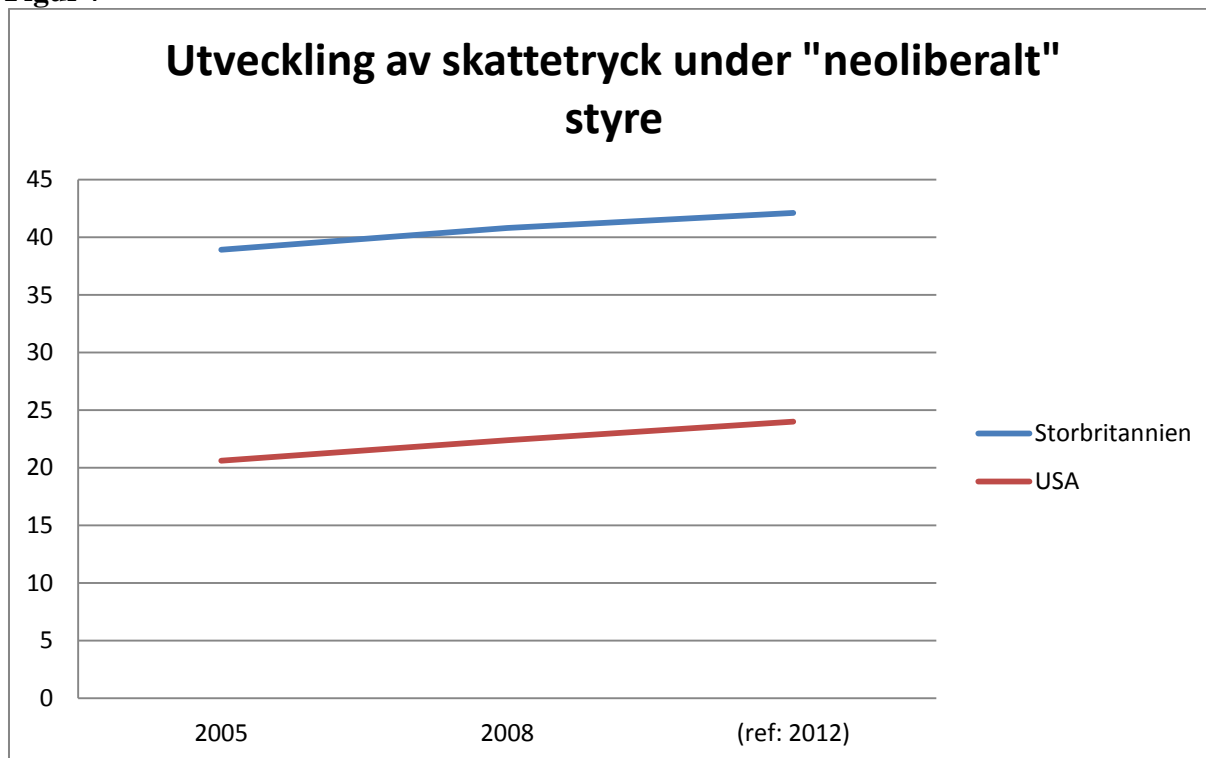
hur stora offentliga apparater och välfärdssystem är mätt enligt samma metod som i figur 7.

Peck och Tickell kritiserar också USA och Storbritannien för att implementera neoliberalt styre, men detta faller på empiriska belägg som beskriver orimligheten i att det är tal om några egentliga storskaliga liberaliseringar. För det första säger artikelförfattarna själva i sin text det som skedde i Reagan's och Bush's USA samt i Thatcher's och Blair's Storbritannien var "omstruktureringar". En omstrukturering som skulle kunna stämma in i ett liberalt förfarande vore att förlägga produktion och finansiering av offentliga funktioner på den privata sektorn, oavsett om huvudmannskapet behölls offentligt eller om det likaså förlades till privat sektor. Men i dessa länder, precis som Peck och Tickell korrekt beskriver, strukturerades primärt den offentliga styrningen om, och någon egenlig liberalisering var det inte tal om. Reagans två mandatperioder som president i USA medförde förvisso skattesänkningar på inkomst, men också *högre offentliga utgifter* än genomsnittet för USA mätt över tid (Sahadi, 2010). Peck och Tickell (2002) menar vidare att neoliberalisering är mer av en process än ett ändamål. Detta är i grunden ett felaktigt påstående, se ovan om definitioner av liberalism, men trots detta kunde kritiken per teori vara applicerbar på åtminstone Blair's Storbritannien och Bush's USA. Alltså att länderna var i en liberaliserande fas tack vare sitt ledarskap, om det inte vore för det faktum att ländernas offentliga utgifter de facto ökade under dessa personers regeringstid, se figur 6.1 nedan.

Författarnas kritik mot liberalism som "destruktiv" och nedbrytande av sociala relationer kan uppfattas som en underskattning av människors förmåga till självständigt tänkande. Något som ter sig vara ett grundantagande hos förespråkare av kollektivistiska och socialistiska planeringsivrare. Ty om människan inte är kompetent nog att tänka själv, då måste någon styra och tänka åt henne. Och det är där den socialistiska planeringen kommer in i bilden. Problemet med hela detta resonemang är att om människan inte är förmögen att tänka själv, hur ska den då kunna utse sina företrädare genom till exempel demokratiska val. Och vilka garantier finns där för att "de som ska styra" i sådana fall kan tänka självständigt och ta beslut för en hel nation, om inte en vanlig människa inte kompetensen att ens ta beslut som rör *sitt eget* liv? Och skulle inte godhet, medmänsklighet och välvilja finnas hos människan om den inte var påtvingad av högre auktoriteter?

Vad anbelangar kritiken mot liberalismen som ett paradigm som inte värnar om miljön, så är även kritiken här missriktad. Ty den mest grundläggande idén i all liberalism är rätten till liv, som alltså innebär att om en individ släpper ut något i naturen som är skadlig eller miljöförstörande, så drabbar andra människor också. Då har individen som förstör för andra inskränkt på andra människors rätt till liv och ska antingen bestraffas för sitt brott genom fängelse eller dylikt om de orsakar direkt skada, eller genom avgifter på sina utsläpp kompensera de drabbade för sin förlust.

Figur 7

Källa: World Bank, 2014[2012]

6.3 Normaliseringens effekter på kritiken mot liberalismen

Ett faktum som är svårfrånsebart, men som ter sig ofta blivande utelämnat, är att vi, i västvärlden åtminstone, lever i en värld där étatism och socialism - definierat som extensiva offentliga apparater med stor statlig styrning och planering - är vardag. Nästan varenda aspekt av en människas liv i ett land som Sverige är på ett eller annat sätt kontrollerat, övervakat, påbudet, förbjudet eller tillrättalagt av staten; av den offentliga apparaten. Sett i en svensk kontext uppfattar jag det som att när kyrkans makt över människors liv marginaliserades tog det inte alltför lång tid innan staten tog vid där kyrkan slutade. Som jag resonerat om tidigare så kanske det är så att en majoritet av människor inte *vill* kontrollera sina egna liv - det är där demokratin kommer in i bilden igen, och förbjuder minoriteten som *vill* kontrollera sina liv att göra så genom att utgöra majoritet - och då självmant lämnar över delar av sina resurser och makten över sina kroppar till någon annan, och därmed inte ser det som konstigt att någon annan dikterar ens livsvillkor. Om den tesen kan hållas för sann torde det också vara självklart att kritik mot sådant som *inte* är offentlig styrning ses som ett hot, och därmed kritiseras med alla tänkbare medel, för att förpassa sådana idéer till skuggan. Då blir det också underordnat huruvida det som kritiseras egentligen kritiseras för vad det är. Vad som blir det primära målet må istället vara att tillintetgöra dessa potentiellt hotfulla eller "ordningsstörande" idéer, i samma andetag blir det irrelevant om det som kritiseras är "neoliberalism", liberal planering eller andra idéer. Så länge idéerna avviker från normen utgör de en fara för samhället. Betänk att det en gång var socialistiska idéer som ansågs främmande, farliga och samhällsomstörtande i den konservativa samhällsnormen.

I en normaliseringskontext blir sättandet av dagordningen således av stor betydelse. Ty den som sätter dagordningen är den som avgör *vad* som diskuteras, lärs ut och/eller förs vidare. Om det nästan uteslutande är étastiska eller andra mer socialistiska planeringsmodeller som sätts först på dagordningen vid exempelvis Lunds Universitet och

liberal planering inte diskuteras enligt sin teoretiska grund, kommer med en icke obetydande grad av sannolikhet de studenter som sedermera skall arbeta som samhällsplanerare att föra den étatistiska eller offentligstyrda planeringens traditioner vidare. För att konkludera och exemplifiera min teori så är samhällsplanerarprogrammets kurslitteratur, framstående författare och artikelmaterial ensidigt i polemik mot neoliberal planering. Men denna tar inte sin utgångspunkt i liberal planering (enligt definition ovan), utan kritiserar till övervägande del istället icke-liberala maktmedel och planeringsförfaranden under paraplybegreppet "neoliberal planering" och framhåller centralstyrd eller étatistisk planering som någon sorts *enda vägens politik*. Ofrånkomligen må detta skapa ett klimat bland en övervägande andel samhällsplanerarstudenter där kritiken mot den så kallade neoliberalismen tenderar att ta all plats gentemot en saklig analys av liberal planering enligt modellen ovan beskriven. Snedvridning blir således ett faktum, men denna snedvridning - som den framstår i mina ögon - är inte en snedvridning om man istället förutsätter att étatismen är normen, vilket jag vill hävda att det är.

6.4 Relevant kritik mot den liberala teorins svagheter

Den mikroekonomiska teorin har sina svagheter. På pappret må sambanden se glasklara ut, men applicerat på verkligheten så synliggörs bristerna i teorierna. Mikroekonomisk teori förutsätter att människor agerar på ett visst sätt, att en överväldigande majoritet av människor är rationella i sin *resursanvändning*, samt en rad andra *antaganden* (Bergh & Jakobsson 2010, s.43ff). Detta är både mikroekonomins styrka och svaghet (Ibid.) men givet att det är samhällen bestående av människor som studeras så missar dessa teorier lätt helheten och tar inte i beaktning alla psykosociala och sociologiska faktorer som kan anses vara önskvärda att beakta.

Länder är i praktiken en blandning av "rationella" och "irrationella" individer, som inte nödvändigtvis agerar enligt teoriboken. Likaså finns ett otal andra faktorer som rör ländernas interna ekonomiska historia, styret, psykologiska faktorer, spårbundenheter, skillnader i styrsystem - allt från det direktdemokratiska Schweiz till det autokrata Singapore, som kombinerar en de-facto-diktatur med ett av världens friaste ekonomiska system - och en rad andra faktorer som bör inkorporeras i en studie för att kunna ge tillförlitliga resultat. Just sådana faktorer (och andra externaliteter), i princip omöjliggör en rättvisande jämförelse mellan Nord- och Sydkorea. Dessa länder har haft vitt skilda förutsättningar i termer av utländskt stöd och därtill styrs Nordkorea av en död person (Korea-DPR, 2014). Även om faktum förvisso kvarstår att det ena landet tillämpar ett socialistiskt system (Korea-DPR, 2014) med ekonomiskt frihetsindex 1 och det andra ett *mer* liberalt dito med 71.2 på samma index (Heritage, 2013).

Det liberala systemet tar inte heller hänsyn till sociala målsättningar eller strävar efter att minska så kallade samhällsklyftor. Istället lämnas välgörenhet, bidragsgivande, hjälp av medmänniskor helt till varje individs preferens. Således finns ingen garanti i ett liberalt system för att ingen ska hamna utanför, dock skulle jag vilja hävda att utanförskapet inte heller är obetydligt i välfärdsstater. Skillnaden i praktiken är den att i det ena fallet ges välgörenhet av fri vilja i det andra är det obligatoriskt.

6.5 Vad är då neoliberalism och finns den?

Guy Baeten (2012) frågar om neoliberalismen finns; jag ställer samma fråga. Och har också ett svar.

Neoliberalism må vara en process, det må vara en företeelse, men det är inte ett enhetligt paradigm som nödvändigtvis ger en minskad statsapparat och mer frihet till

individ. Jag har kommit att uppfatta begreppet neoliberalism mest som ett uttryck som nyttjas för att beskriva idéer som inte passar in i normen, ty jag har svårt att se - med aspirationsteorin och efterfrågan på omfördelning som grund - hur liberalism skulle kunna bli normen. Således ter det sig för mig som att neoliberalismen som begrepp har blivit en slaskhink för oönskade idéer, även om jag också vill mena att det som Thatcher eller Reagan förespråkade och verkade för lika mycket kan beskrivas som neoliberalism. De hade svagt liberalt orienterade idéer och initierade processer som byggde på dessa idéer, om än inte att utfallet blev av en särskilt liberal karaktär. Med detta vill jag mena att neoliberala idéer och processer oftare fungerat som omreglerande snarare än avreglerande

Men för att verkligen belysa hur det liberala samhälls- och planeringsparadigmet kontrasterar sig mot både étatism och så kallad neoliberalism så är följande citat det bästa jag kunde finna:

”One difference between libertarianism [läses liberalism på svenska; "liberal" på engelska är socialliberalism, egen anm.] and socialism is that a socialist society can't tolerate groups of people practicing freedom, but a libertarian society can comfortably allow people to choose voluntary socialism. If a group of people – even a very large group – wanted to purchase land and own it in common, they would be free to do so. The libertarian legal order would require only that no one be coerced into joining or giving up his property”

– David Boaz (Boaz, 1996).

7. Slutsats, resultat och vidare forskningsfrågor

7.1 Slutsatser och besvarande av frågeställningar

För att inleda slutsatsen med något av det mer konkreta slaget så söker jag nedan *besvara* frågeställningarna, och detta med grund i det material som presenterats ovan. Att någon fullständig, otvivelaktig slutsats inte kan nås på ett makroplan är förhoppningsvis för läsaren redan givet.

- a) Vad menas med begreppen neoliberalism och neoliberal planering, och kan dessa begrepps innebör anses vara en påtaglig faktor i samhället av idag?
 - Det som menas med begreppen i frågeställningen har visat sig variera från individ till individ, och detta uppfattar jag som beroende av från vilket perspektiv man betraktar omvärlden. Således ges också implicit vid handen att neoliberal planering och neoliberalism både är levande och dött på samma gång i dagens samhälle. Om man undantager några få samhällssystem, exempelvis de i Hong Kong, Singapore och Nordkorea som drar mer åt extrempunkter gällande ekonomisk liberalism respektive planekonomi, så vill jag påstå att övriga i uppsatsen presenterade länders system kan förstås på olika sätt beroende på genom vilka glasögon de betraktas. Peck och Tickell, Baeten, Brenner och Theodore, Bush, Reagan, Thatcher och Blair har alla både rätt och fel på samma gång gällande neoliberalismen. Beträktare som härör från en marxistisk skola må rättmätigt kalla till exempel Storbritannien och USA för neoliberala ekonomier, detta då en övervägande del av samhällsekonomin *inte* är offentligt kontrollerad eller planerad och en åtminstone delvis liberal idédebatt är förekommande. Likaledes kan, givet sina referenspunkter i omvärlden, kritiken mot neoliberalism från exempelvis ovan nämnda samhällsplanerare ses som befogad. Det ska också sägas att om man bara ser termen neoliberalism som en idé och inte nödvändigtvis relaterar den till verkliga utfall i olika länder som försökt implementera detta ramverk så kan idén om en neoliberal agenda ses som påtaglig i många samhällen. Vänder man å andra sidan på resonemanget och ser på världen genom liberala glasögon så skulle man inte kunna tala om ett förhärskande neoliberalt paradigm - åtminstone inte om man laddar begreppet neoliberal med liberala värderingar - och inte heller kunna tala om en utveckling i liberal riktning över tid. Det handlar till slut, trots allt, om vilket samhälle varje individ ser som önskvärt, och givet ett demokratiskt system så kommer det samhälle som medianväljaren ser som önskvärt vara det som eftersträvas. Så för att summera denna punkt; neoliberalismen som samhällsmodell existerar i olika utsträckning beroende på om man ser på omvärlden genom liberala eller étatistiska glasögon och därmed också beroende på vilket samhälle man ser som önskvärt; liberalen anser samhället vara marxistiskt och vice versa.
- b) Ter det sig som att en majoritet av samhällen drar mot ett *mer* centralplanerat och centralstyrt samhälle med stora offentliga apparater än liberala samhällsmodeller? I så fall vad driver denna utveckling och varför?

- I Meltzer & Richard (1981) tas upp att alla demokratier i västvärlden har sett expanderande offentliga sektorer de senaste ~30 åren, och att somliga länder har upplevt detsamma under över ett sekel. Skälen ter sig vara många, men både Meltzer & Richards (1981) median-medelinkomsttagarrationalitetsteori, Bastiats (2001[1850]) lättsamhetstes och Linds (2005) aspirationsteori ger förklaringar, om än att dessa må vara inkompleta, till varför den offentliga sektorn expanderar. Jag skulle vilja säga, som jag nämnt tidigare i uppsatsen, att efterfrågan på omfördelning verkar vara större än efterfrågan på ekonomisk vinning.
- c) Vad i det (neo)liberala planeringsparadigmet riktar moderna samhällsplanerare och -geografer kritik mot? Kritiseras liberal planering?
- 'Nej, de kritiserar inte liberal planering', skulle man enkelt kunna säga. Men jag menar att svaret må vara mer komplext än så. Inte minst givet den tidigare påpekade mångfacetteringen av begreppet "liberalism". Dock kan konstateras att enligt ovan givna definition av liberal planering så kritiseras icke denna definition i någon nämnvärd utsträckning. Det som emellertid kritiseras är "neoliberal" processer och/eller tendenser, som sällan går att härleda till eller placera inom definitionen av det liberala planeringsparadigmet. Tillstås bör förvisso att somlig kritik mot "neoliberal" påfund även kritiserar vissa element som må inkluderas i ett liberalt planerat samhälle. Vidare ock kan den missriktade kritiken mot "neoliberalism" härledas till tidigare nämnda så kallade neoliberala företrädare; Thatcher, G.W. Bush, Reagan och så vidare. Ledande politiker som genom neoliberalismen misrepresenterade liberalismen i en liberals ögon, men som för lång tid framöver skapat arketyper för vad liberal planering, politik och doktrin är.
- d) Vad lärs ut om liberal planering på samhällsplanerarprogrammet vid Lunds Universitet? Vilken inverkan kan omvärlden tänkas ha på vilken litteratur som anses relevant på ett samhällsplanerarprogram? (2011-2014 års program. Notera dock att denna frågeställning inte är ställd med syfte att kunna generalisera utifrån, utan endast för att belysa hur omvärldens uppfattning av liberalism tar sig uttryck i *en* utvald kontext.)
- I princip inget alls. Den nästintill entydiga dimensionen av planering som studerats är offentlig planering i diverse former samt kritik mot diverse "neoliberal" modeller som emellertid generellt är offentliga planeringsmodeller i andra skepnader, eller omregleringar. Men någon grundläggande teori kring liberal planering eller det liberala samhällssystemet är helt i avsaknad i planeringsteorin vid Lunds Universitets samhällsplanerarprogram.

För att summera resultaten och slutsatserna i löpande text så kan säga att marknadskrafternas styrka må vara oöverträffade, men att detta även gäller vid en strävan i de breda befolkningslagren mot mer omfördelning, mer centralstyrning, mer offentlig makt, högre skatter och mindre så kallade klyftor. Att detta går tvärtemot både liberal ekonomisk teori, liberal planering, en liberal människosyn och allt vad liberal frihet och negativa rättigheter vill innebära är glasklart, men till sist och syvende kokar det hela ner till att så länge demokrati praktiseras så kommer i en eller annan form medianväljaren tillsammans med politikereliten att besitta den reella makten, och dessa individers eller grupper viljor kommer utgöra det förhärskande samhällseliga paradigmet. Ty givet det demokratiska förfarandet så blir

fördelarna med fri marknad, fri handel och liberal planering obetydliga. Vad som ersätter denna betydelse blir istället normativitet; om majoriteten ser ett värde i omfördelning eller i centralplanering som den uppfattar som större än frihet så kommer friheten att få stå till sidan; det vore inte rationellt att aktivt välja bort någon man uppfattar som överlägset. Det blir menlöst för den radikale liberalen eller för anarkisten att söka bryta banden med statens överhöghet genom att exempelvis sluta betala skatt, ty uppdagas detta så blir den radikale liberalen eller anarkisten berövad på frihet i sin helhet, eftersom majoriteten har beslutat att det ska vara straffbart med frihetsberövning att inte vilja delta i samhället. Således kan konkluderas att demokratin på intet sätt är demokratisk för de i minoriteten som starkt avviker från majoritetens huvudsakliga agenda - ett styre av majoriteten *för* majoriteten. Härmed tydliggörs likaså den mest fundamentala skillnaden mellan förespråkare av liberal planering och ett liberalt samhälle kontra étatistisk eller offentlig planering och förespråkare av antingen autokratier eller majoritetsvälde. Nämligen att det är endast inom det liberala ramverket som *alla* människors livsval ryms och tas hänsyn till. Undantaget må vara de som antingen vill skada andra mot deras vilja eller leva på andra människors bekostnad, utan att den andra parten accepterar denna kostnad frivilligt. Alla andra livsval blir möjliga.

Vidare må konstateras att om man på universitetet i Lund önskar förfara så att man i kurslitteraturen villigt kritiserar och det som benämns neoliberala tankar och idéer må detta vara helt legitimt per se, ehuru att inte ge explanationsutrymme för liberalismens fundament, bestående av liberal ekonomisk teori som först lanserad av Adam Smith; det holistiska system som hade krävts för att tala om liberala samhällen; naturrätten som definierad av John Locke och de negativa rättigheterna hos individen som dessa innebär, snedvrider all form av kritik mot "neoliberala" uttryck i omvärlden och gör kritiken mot dessa obönhörligen missriktad sett ur ett liberalt perspektiv. Eller ens att undgå att ta upp idékärnan i den liberala planeringens föreställningsvärld, som beskriven av de liberala planeringsteoretikernas moderna företrädare, får mig att landa i slutsatsen att det inte är något slump att den planeringsteoretiska undervisningen ser ut som den gör. Någon måste sätta dagordning och någon har makten att sätta dagordningen, och så länge étatism är normen finns inga egentliga incitament att bryta mot normen, förutom i en strävan efter så absolut objektivitet det är möjligt.

En ytterligare observation jag gjort genom alla étatistiska och interventionistiska artiklar och böcker jag läst inför detta arbete är att de alla har en väldigt viktig sak gemensamt, nämligen vad som ter sig vara syn på människan som inkapabel till goda gärningar om inte någon forcerar fram dessa. En syn som i en liberal föreställningsvärld reducerar mänskligheten till antingen de "eogistiska" som trampar över lik för att tjäna en extra slant och den andra delen, de som är så pass hjälp- och värlösa, att de inte besitter någon kapacitet att själva förbättra sin situation, utan skulle svälta ihjäl och eller leva i misär om det inte vore för statsapparater, höga skatter och offentlig välfärd. Och för att påvisa en än lägre människosyn så är det ingen av dessa som verkar tro att någon form av välvilja hos gemene människa fanns, ty ingenstans nämns det att människor skänker pengar till välgörenhet, 5,2 miljarder kronor bara från allmänheten i Sverige (Fredriksson, 2013), gör insatser på plats, och därtill kommer den icke oansenliga summa pengar i remitteringar som skickas världen runt till släktingar och vänner i mindre välbeställda socioekonomiska situationer världen över, som för enbart Sveriges räkning uppgår till 17,6 miljarder kronor årligen (Lucas, 2014). Denna summa är enorm och därtill välriktad på ett sätt som svårigen kan uppnås genom centralstyrt, offentligt, bistånd. Ingenstans nämns *de allra flesta* människors vilja att göra gott. Den liberala synen på människan är å andra sidan baserad i en tro på att människor kan och vill göra gott, arbeta för gemensamma mål och så vidare, men att detta bäst sker under premisser av fri vilja - utan tvång. Jag vill emellertid inte påstå att jag personligen är säker på att den ena människosynen är totalt överlägsen den andra, utan bara

att den liberala synen på människan uppvisar lite mer tilltro och ter sig lite ljusare.

Jag må också påtala att jag är helt övertygad om att mina slutsatser i icke obetydande utsträckning nås på grund av hur jag uppfattar omvärlden, på grund av min förförståelse av somliga företeelser. Detta ger vid handen att någon med en mycket positiv grundsyn på staten, skatt, offentlig styrning och planering med mycken sannolikhet hade kunnat dra vitt divergerande slutsatser givet samma underlag. Detta påvisar hur stor inverkan normativiteten kring den offentliga planerings- och styrningsapparaten har på uppfattningen om densamma.

Ehuru har också framkommit ett par mindre diskutabla konklusioner att dra givet underlaget. Dessa kan summeras i att det inte existerar någon reell utlärnning av liberal planering på samhällsplanerarprogrammet i Lund; västvärlden drar på det stora hela taget mot mer offentlig kontroll och planering samt större statsapparater; kritiken mot det liberala systemet och liberal planering summerat som kritik mot neoliberalism är både missriktad och samtidigt inte, då kritiken kan förklaras utifrån såväl disparata definitioner av begreppen som normativa preferenser.

”Individual rights are not subject to a public vote; a majority has no right to vote away the rights of a minority; the political function of rights is precisely to protect minorities from oppression by majorities (and the smallest minority on earth is the individual).”

- Ayn Rand (1970 s.102)

7.2 Forskningsfrågor

Givet slutsatsen att de flesta länder tillämpar ett étatistiskt/offentligt styre i mer eller mindre utsträckning vore det mycket intressant att undersöka varför människor så ogärna ens kan tänka sig att låta de som vill ”lämna samhället” göra så och istället *tvingar* in dem i ”demokratin”. Att undersöka vilka sociala eller psykologiska faktorer ligger till grund för denna ovilja att låta andra leva efter egna preferenser och värderingar, så länge de inte skadar någon annan än möjligen sig själv, vore mycket intressant. Detta särskilt i och med konstaterandet i Linds (2005) artikel om aspirationsteori, vilken gör gällande att människor är villiga att ge upp delar av sitt eget välstånd bara för att någon annan inte ska få det relativt sett lite bättre. Men är det egoism, avundsjuka, självbevarelsedrift, maktbegär, social eller något annat som gör att människor i allmänhet inte vill låta andra leva efter sitt tycke? Det vore intressant att få svar på.

Vidare, att gå djupare in i hur länders interna system fungerar och grundligt undersöka vad som erhålls för jämförbara summor skattepengar vore mycket intressant att göra ett studium av. Inte minst då det skulle ge vid handen ett mycket komprehensivt jämförelseverktyg för att utröna olika samhällssystemers reella effektivitet.

Att bredda undersökningen om kurslitteraturens innehåll på fler planeringsinstitutioner vid andra lärosäten i Sverige och världen vore mycket intressant. Detta för att kunna verifiera om tendenserna till att utelämna en objektiv beskrivning av liberal planering är universella eller begränsade.

8. Avslutande sammanfattning

I uppsatsen har jag försökt definiera och sammanfatta vad liberalism och liberal planering är och vad dess antites, offentlig planering och étatism är för något. Jag har försökt att kritisera och problematisera dessa begrepp och även försökt redogöra för varför demokrati inte nödvändigtvis är demokratiskt. Jag har också presenterat empiri i form av ett statistiskt material som jag sökt åskådliggöra diagram. Uppsatsen har även behandlat den offentliga sektorns expansion samt de bakomliggande faktorerna till denna. Vidare har jag behandlat framstående planeringsteoretikers kritik mot neoliberalism och liberal planering, samt tagit upp vad som lärs ut inom planeringsteorin för samhällsplanerare vid Lunds Universitet. Därefter har jag sökt göra en analys av kritiken mot neoliberal planering, samt kritiken mot neoliberal planering som härrör från kurslitteraturen och presenterat teorier om normalisering som skulle kunna förklara varför liberal planering har hamnat något i skymundan. I uppsatsen har jag även fört en diskussion kring olika syn på liberalism kontra étatism och försökt framlägga hur och varför synen på negativa respektive positiva rättigheter skiljer sig åt. Till slut har jag sökt presentera en slutsats med besvarande av mina frågeställningar.

9. Litteraturförteckning

Ahrengart, Maria (2012). *Vart tar våra skattepengar vägen?*. Institutet för Privatekonomi, Swedbank, Oktober. [Elektronisk resurs:]

https://www.swedbank.se/idc/groups/public/@i/@sc/@all/@mainnews/@se/documents/article/cid_682679.pdf

Baeten, Guy, (2012) Kap.11: *Neoliberal Planning: Does It Really Exist?* i Taðsan-Kok, Tuna & Baeten, Guy (red.) (2012). *Contradictions of neoliberal planning: cities, policies, and politics*. Dordrecht: Springer

Bastiat, Frédéric (2001[1850]). *Bastiat's "The Law": [Elektronisk resurs]*. London: Institute of Economic Affairs

[Elektronisk resurs:] <http://www.iea.org.uk/files/upld-publication42pdf?.pdf>

Bergh, Andreas & Jakobsson, Niklas (2010). *Modern mikroekonomi: [marknad, politik och välfärd]*. 1. uppl. Stockholm: Norstedt

Boaz, David (1996). *Creating a Framework for Utopia*, Cato Institute.. [Elektronisk resurs:]

<http://www.cato.org/publications/commentary/creating-framework-utopia>

Brenner, Neil & Theodore, Nik (2005): *Neoliberalism and the urban condition*.

City: analysis of urban trends, culture, theory, policy, action, 9:1, 101-107

CIA (2014) *World fact book* [elektronisk resurs]:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2004rank.html>

Cox, Wendell (2011). *The Evolving Urban Form: Seoul*. Newgeography. [Elektronisk resurs:]

<http://www.newgeography.com/content/002060-the-evolving-urban-form-seoul>

Demoratic People's Republic of Korea (2014). Official webpage of the DPR of Korea.

[Elektronisk resurs:]

<http://korea-dpr.com/political.html>

Denscombe, Martyn (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Eklund, Klas (2010). *Vår ekonomi: en introduktion till samhällsekonomin*. 12., [rev. och utvidgade] uppl. Stockholm: Norstedt

Ekonomifakta (2014a[2013]). *BNP - Sverige*. [Elektronisk resurs:]

<http://www.ekonomifakta.se/sv/Fakta/Ekonomi/Tillvaxt/BNP---Sverige/>

Ekonomifakta (2014b[2013]). *Skattetryck - internationellt*. [Elektronisk resurs:]

<http://www.ekonomifakta.se/sv/Fakta/Skatter/Skattetryck/Skattetryck-i-Sverige-och-internationellt/>

Ekonomifakta (2014c). *Marginalskatt i Sverige och internationell*. [Elektronisk resurs:]

<http://www.ekonomifakta.se/sv/Fakta/Skatter/Skatt-pa-arbete/Marginalskatt/>

Ekonomifakta (2014d). *Hushållens skulder*. [Elektronisk resurs:]

<http://www.ekonomifakta.se/sv/Fakta/Ekonomi/Hushallens-ekonomi/Hushallens-skulder/>

Ergon, Jens (2012). *Svensk ekonomi drivs av skuldbubbla*. SVT Vetenskap. [Elektronisk resurs:]

<http://www.svt.se/nyheter/vetenskap/svensk-ekonomi-drivs-av-skuldbubbla>

Europa 2020 i Sverige (2013). *Europeiska planeringsterminen 2013*. Europeiska kommissionen. [Elektronisk resurs:]

http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-your-country/sverige/index_sv.htm

Fredriksson, Elin (2013). *Så många miljarder skänks till välgörenhet*. GöteborgsPosten.

<http://www.gp.se/nyheter/goteborg/1.2222163-sa-manga-miljarder-skanks-till-valgorenhet>

Fregert, Klas & Jonung, Lars (2010). *Makroekonomi: teori, politik och institutioner*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur

Google (2015a). *Citeringar, Jamie Peck*. Google Scholar. Hämtad 2015-01-02 [Elektronisk resurs:]

http://scholar.google.ca/citations?user=y_LRNVEAAAAJ&hl=en

Google (2015b). *Citeringar, Adam Tickell*. Google Scholar. Hämtad 2015-01-02 [Elektronisk resurs:]

<http://scholar.google.ca/citations?user=3EtoUHEAAAAJ&hl=en>

Gunnarsson, Christer & Rojas, Mauricio (2008). *Tillväxt, stagnation, kaos: en institutionell studie av underutvecklingens orsaker och utvecklingens möjligheter*. 3., [rev. och uppdaterade] uppl. Stockholm: SNS förlag

Haglund, Fredrik (2014). *Var tredje vill ha stark ledare*. Europaportalen. [Elektronisk resurs:]

<http://www.europaportalen.se/2014/05/var-tredje-vill-ha-stark-ledare>

Hall, Peter Geoffrey (2002). *Cities of tomorrow: an intellectual history of urban planning and design in the twentieth century*. 3. ed. Malden: Blackwell Publishing

Hayek, Friedrich August von (2009[1944]). *Vägen till trældom: [till socialister i alla partier.]* 2. pocketuppl. Stockholm: Timbro

Henrekson, Magnus (1992). *Vad förklarar den offentliga sektorns utveckling?*, s.89-136 i Agell, Jonas & Södersten, Bo (red.). *Den offentliga sektorn: en introduktion till den offentliga sektorns ekonomi*. 1. uppl. Stockholm: SNS (Studieförb. Näringsliv och samhälle)

[Elektronisk resurs:] <http://www.ifn.se/BinaryLoader.axd?OwnerID=a304f3dd-17f4-4af8-9d57-912f30620c03&OwnerType=0&PropertyName=File1&FileName=Vad%20f%C3%B6rklarar%20den%20offentliga%20sektorns%20utveckling.pdf>

Heritage Foundation (2013). *Economic Freedom Heat Map (2013)*. Heritage Foundation. [Elektronisk resurs:]

<http://www.heritage.org/index/heatmap>

Heritage Foundation (2014). *Macro-economic data*. Heritage Foundation. [Elektronisk resurs:]

<http://www.heritage.org/index/explore?view=by-variables>

Hugo, Katarina (2014). *Sverige uppmanas åtgärda hushållens skuldsättning*. SvD Näringsliv. [Elektronisk resurs:]

http://www.svd.se/naringsliv/sverige-uppmanas-atgarda-hushallens-skuldsattning_3729416.svd

International Monetary Fund, 2014. *Data and Statistics*. IMF.

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/01/weodata/weorept.aspx?sy=2004&ey=2011&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&pr1.x=53&pr1.y=11&c=193%2C122%2C616%2C196%2C156%2C228%2C182%2C576%2C144%2C146%2C532%2C111&s=PPPPC&grp=0&a=>

Lind, Daniel, (2005). "Lyckans Ekonomi: Ett framväxande forskningsområde" i Ekonomisk Debatt, nr 2, 2005 årgång 33 [Elektronisk resurs:]

<https://www.iei.liu.se/program/shk/valfardsbegrepp-i-samhallsvetenskaperna/filarkiv-valfardsbegrepp/artiklar-nek/1.209885/Lind.pdf>

Linderborg, Åsa (2014). *Vi är inga Putinvänner*, Aftonbladet Kultur, Aftonbladet. [Elektronisk resurs:]

<http://www.aftonbladet.se/kultur/kronikorer/linderborg/article18571565.ab>

Lucas, Dan (2014). *Invandrare skickade över 17 miljarder till sina hemländer*. DN Ekonomi.

<http://www.dn.se/ekonomi/invandrare-skickade-over-17-miljarder-till-sina-hemlander/>

Marx, Karl & Engels, Friedrich (1967[1848]). *Manifesto of the Communist Party*. Moscow: Progress Publishers

Matthammar, Ulf & Holmin, Maria (2012). *Jobben som de unga inte vill ha*. Agenda, SVT. [Elektronisk resurs:]

<http://www.svt.se/agenda/jobben-som-de-unga-inte-vill-ha>

McKay, John P. (2012). *A history of world societies*. 9. ed., comb. ed. Boston: Bedford / St. Martin's

Meltzer, Allan H. & Richard, Scott F (1981). *A Rational Theory of the Size of Government* in Journal of Political Economy, Vol. 89, No. 5 (Oct., 1981), s.914-927

Mises, Ludwig von (2008[1952]). *"Planning for freedom: Let the market system work"*. Indianapolis: Liberty Fund

Mukhtar-Landgren, Dalia (2009). Kommunal planering i delade städer: målkonflikter i urbana visioner och kommunala roller. *Samhällsbyggande och integration : frågor om assimilation, mångfald och boende*. S. 149-174

Möllerström, Johanna (2014). *En liten fläkt av Sovjet i Stockholm*, SvD Opinion. [Elektronisk

resurs:]

<http://mobil.svd.se/c.jsp;jsessionid=DF1BE0A776D63AB4E5EAA7A36CF09E0C.rocco4?cid=25967591&rssId&item=http%3A%2F%2Fwww.svd.se%2F%3Fservice%3Dmobile%26amp%3BarticleId%3D3560474>

Nyström, Jan (2003). *Planeringens grunder: en översikt. 2.*, [rev. och utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Peck, Jamie & Tickell, Adam (2002). *Neoliberalising Space*. Antipode Oxford, Blackwell Publishing, 1997- [E-tidsskrift] Volume 34, Issue 3, pages 380–404, July 2002
[Elektronisk resurs:] <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-8330.00247/pdf>

Rand, Ayn & Branden, Nathaniel (1970[1964]). *The virtue of selfishness: a new concept of egoism*. New York: Signet/New American Library

Regeringen, 2014a[2013]. *Rättsväsendet*. Regeringskansliet. [Elektronisk resurs:]
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/22/37/09/2a17ed79.pdf>

Regeringen, 2014b[2013]. *Försvars och samhällets krisberedskap*. Regeringskansliet.
[Elektronisk resurs:]
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/22/37/09/0ed7d538.pdf>

Regeringen, 2014c[2013]. *Rikets styrelse*. Regeringskansliet. [Elektronisk resurs:]
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/22/37/09/d5c45bff.pdf>

Rydén, Daniel (2014). *Tre av tio vill ha Führer i Österrike*. *Sydsvenskan*. [Elektronisk resurs:]
<http://www.sydsvenskan.se/varlden/tre-av-tio-vill-ha-fuhrer/>

Sahadi, Jeanne (2010). *Taxes: What people forgot about Reagan*, CNN Money. [Elektronisk resurs:]
http://money.cnn.com/2010/09/08/news/economy/reagan_years_taxes/

Sharma, Mahavir (2009). *Diamonds are not forever, recession reminds Botswana*. TopNews.
[Elektronisk resurs:]
<http://www.topnews.in/diamonds-are-not-forever-recession-reminds-botswana-2221002>

Statistiska Centralbyrån (2013). *Åldrande befolkning*. SCB.
http://www.scb.se/sv/_Hitta-statistik/Regional-statistik-och-kartor/Statistikatlasen/VisletBehallare/Aldrande-befolkning/

Sveriges Riksdag (2013a[1974]). *Regeringsformen*. [Elektronisk resurs:]
<http://www.riksdagen.se/sv/Sa-funkar-riksdagen/Demokrati/Grundlagarna/Regeringsformen/>

Sveriges Riksdag (2013b). *Demokrati*. [Elektronisk resurs:]
<http://www.riksdagen.se/sv/Sa-funkar-riksdagen/Demokrati/>

Sveriges Riksdag (2013c). *Yttrandefrihetsgrundlag*.
<http://www.riksdagen.se/sv/Sa-funkar-riksdagen/Demokrati/Grundlagarna/Yttrandefrihetsgrundlag/>

The World Bank, data (2014[2012]). *Offentliga utgifter*, Expense (% of GDP). Hämtad 2015-01-02 [Elektronisk resurs:]

<http://data.worldbank.org/indicator/GC.XPN.TOTL.GD.ZS/countries>

TT (2012a). *Kommuner kräver att regeringen agerar om bärplockare*. Dagens Nyheter. [Elektronisk resurs:]

<http://www.dn.se/nyheter/sverige/kommuner-kraver-att-regeringen-agerar-om-barplockare/>

TT (2014). *Moderat vill förbjuda tiggeri*. Dagens Industri. [Elektronisk resurs:]

<http://www.di.se/artiklar/2014/8/13/moderat-vill-forbjuda-tiggeri/>

Warner, Jeremy (2014). *Household debt is Britain's hidden timebomb*. The Telegraph. [Elektronisk resurs:]

<http://www.telegraph.co.uk/finance/financialcrisis/10817959/Household-debt-is-Britains-hidden-timebomb.html>

Walks, Alan. (2010). *Bailing out the Wealthy: The Global Financial Crisis, Ponzi Neoliberalism, and Urban Social Crisis*. University of Toronto

Bilaga 1:

Räkneoperation, kostnader räddningstjänst:

$9\,666\,871 \text{ invånare} * 609 \text{ sek/invånare} = 5\,887\,124\,439 \text{ sek}$

(Sifferkällor: Rsyd, 2013; SCB, 2014)

Källor, bilaga 1:

Räddningstjänster Syd, 2013. *Flerårsrapport*.

http://www.rsyd.se/Global/Om%20oss/Flerar_2013.jpg

Statistiska Centralbyrån. *Folkmängd i riket, län och kommuner 31 mars 2014 och befolkningsförändringar 1 januari - 31 mars 2014*. SCB, 2014.

<http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Befolkning/Befolkningens-sammansattning/Befolkningsstatistik/25788/25795/Kvartals--och-halvarsstatistik---Kommun-lan-och-riket/373921/>

Bilaga 2:

Räkneoperation, jämförelsepris mobiltelefoni.

Pris, fastprisabonnemang inklusive smartphone: 199:- (Telenor, 2014)

Mobiltelefoni, pris/minut 6 sek 1995 (Mörner, 2005) = 7,39 sek 2014.

$60 \text{ min} * 7,39 \text{ sek} = 443 \text{ sek}$

Mobiltelefon, Motorola StarTac kostade £1400 1996 (MobilePhoneHistory) = £1991,82 2014 som är $1991,82 * 11,561576 = 23028,50 \text{ sek}$ i 2014 års krona.

Källor, bilaga 2:

MobilePhoneHistory. *Motorola StarTAC*. [Elektronisk resurs:]
http://www.mobilephonehistory.co.uk/motorola/motorola_startac.php

Mörner, Erik. *10 års mobilhistoria*. Mobil, 2005.
<http://www.mobil.se/nyheter/10-rs-mobilhistoria>

Telenor. *Abonnemang*. Hämtad 2015-01-03.
<http://www.telenor.se/privat/mobil-telefoni/abonnemang/index.html>